



Bálint Andrea • Oroszlán Anikó
Pethőné Nagy Csilla • Szakács Emília

IRODALOM

Emelt szintű érettségire
készülőknek

11

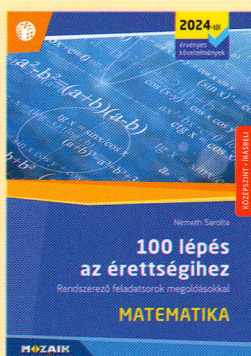


IRODALOM

11

Könyvünk azok számára készült, akik fakultációs tárgyként a magyart választják, és emelt szintű érettségit szeretnének tenni belőle a 2024-es részletes követelmények szerint. A tanulási segédlet könyv, munkafüzet és szöveggyűjtemény elegye, az aktív tanulást támogatja. Felépítése nem elsősorban kronologikus: olyan fejezetekből épül fel, melyek egy-egy problémát, kérdést járnak körül, irodalmi konvenciókat, motívumokat, műfajokat állítanak középpontba. Az elsajátítandó tárgyi tudás mellett a művek elemzéséhez-értelmezéséhez kíván eszközrendszert (kompetenciákat) biztosítani.

A 11. és a 12. osztályos kötet együtt hatékonyan segíthet az irodalomról megszerzett tudás újrendezésében: új nézőpontok, gondolkodási utak bevonásával egy átjárhatóbb, felhasználhatóbb, hálózatosabb tudás kialakításával támogathatja a diákok eredményesebb tanulását, érettségi vizsgára való felkészülését.



Mozaik Kiadó . 6701 Szeged, Pf. 301, Tel.: (62) 470-101, (62) 554-660
Webáruház: www.tankonyvrendeles.hu; E-mail: kiado@mozaik.info.hu

MS-3341U

A könyvet írta: **Bálint Andrea** • mesterpedagógus, szakvezető tanár

Dr. Oroszlán Anikó • középiskolai tanár

Pethóné Nagy Csilla • érdemes tankönyvíró, mesterpedagógus, szakvezető tanár

Szakács Emília • mesterpedagógus, irodalomterapeuta

Lektorálta: **Maul Borbála** • mesterpedagógus, minősítő szakértő

Szerkesztők: **Matyelka Tímea**
Solymosy Boglárka

Borítóterv: **Szőke András**

Tipográfia: **Reményfy Tamás**

Műszaki szerkesztő: **Katona Csaba, Reményfy Tamás**

Nyelvi lektor: **Kiss Katalin, Kúti Gergő, Varró Sándor**

Fotók: Alamy; Diafilmgyártó Kft.; Ercsey Zsolt; Hungart; Kecskeméti Katona József Nemzeti Színház; Magyar Képregénytörténeti Egyesület; Magyar Nemzeti Galéria; MTVA Archivum; Nagyházi Galéria; Nemzeti Filmintézet; OSZK; Pesti Magyar Színház; Petőfi Irodalmi Múzeum; shutterstock.com; Szent István Király Múzeum (Székesfehérvár); Tomcsa Sándor Színház (Székelyudvarhely); Tristan Jeanne-Valès; Wikipedia

Külön köszönetünket fejezzük ki az alábbi személyeknek és intézményeknek a kötet elkészítéséhez nyújtott segítségükért: Baka Istvánné; Bertók Attila; Czigány György; Csehné Lendvai Gabriella; dr. Kádár Edit; dr. Kurdi Imre; Egle Anita; Erdős Virág; Halmai Tamás; Harmath Artemisz; Herendi Gábor; Hodgyai István (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulat); Kemény Zsófi; Kiss Ferenc; Kolozsvári Állami Magyar Színház; Krusovszky Dénes; Lakatos István; Lázár Alexandra; Megafilm; Milbacher Róbert; Nyári Borbála; Nyári Flóra; Pápista Roderik; Parti Nagy Lajos; Pogány Gábor Benő; Rab-Kováts Éva; Rájátszás; Schilling Árpád; Stúdió K Színház; Szakács István Péter; Szent Mór Iskolaközpont Művészeti Iskolája; Tolnai Ottó; Uzsay Márton; Vass Tibor; Visky András



A kötet hátsó borítójának belsején egyedi kód található, melyet a **www.mozaikweb.hu** oldalon aktiválhatsz. Az aktiválás hozzáférést biztosít a kiadvány elektronikus változatához a honlapon található feltételekkel.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható.

ISBN **978 963 697 992 8**

Copyright **Mozaik Kiadó – Szeged, 2023**

usok egyben az emelt szintű érettségi vizsga írásbeli és szóbeli feladatmegoldásaihoz a jártasság megszerzésének eszközei is.

egyűjtemény-funkció tágas, de korlátos. A nyomtatott változat teljes lírai, illetve rövidebb övegeket is közöl, ezen túl regény- és drámarészletekkel dolgozik.

nyagunk több platformon kínál tanulási-felkészülési utakat. A nyomtatott kötetek ugyanis apozható változattal is kiegészülnek, melyben a tudás ellenőrzésének vagy az önellen- a céljából elérhető a feladatok lehetséges megoldásai is, és mely számos további lehe- nál a felhasználók számára.

elt szintű érettségi vizsgára felkészítő tananyag elrendezése tehát árajzolja a magyar lírai irodalomtanulásban szinte kizárólagos kronologikus elvű irodalomtörténet-tanítás gyát. Hálózatos átrendezésével lehetőséget kínál arra, hogy az irodalomról való tudásunk zemplétté alakuljon. Ezzel ténylegesen sikeresebb lehet a megszerzett tudás mozgósí- ívhatósága, átjárhatósága; alkotó, problémamegoldó, reflexív felhasználása, a magasabb ndolkodási műveleteket (alkalmazás, elemzés, összehasonlítás, szintetizálás, értékelés) adatok megoldása.

zők valamennyien több évtizedes irodalomtanári tapasztalattal és osztálytermi gyakor- elkeznek, tananyagfejlesztésben, emelt szintű felkészítésben (és javításban) jártasak. Ez érettségiző jelölt felkészülésbe fektetett komoly munkája mellett egyfajta garancia is az tű vizsga eredményes letételéhez.

sok sikert kívánunk!

A szerzők

I. rész

Az irodalomtörténet korszakai



1.1.
Az antikvitás
irodalma

1.2.
A középkor

1.3.
A reneszánsz
és a szonett

1.4.
A barokk és az
műfaja

1.5.
A felvilágosodás
klasszicizmus és
szentimentalizmus

Janus Pannonius epigrammái

Janus Pannonius (1434–1472) a **magyarországi humanista irodalom** meghatározó képviselője, akit saját korának európai művészei is ismertek és elismertek. Az antikvitásban mintákra lelő **újlatin költészet** csak akkor volt képes jelentős alkotások létrehozására, ha **egyénivé tudta formálni a kötelező mintákat**, mitológiai sablonokat. Akkor, ha a műben érvényesülni tudott a hiteles személyiség. Janus életműve ezzel a mércével mérve is kivételes.



1 Olvasd újra (vagy el) Janus Pannonius két itáliai és két magyarországi epigrammáját!

a) Válassz ki és ritmizálj néhány disztichont (sorpárt) a versekből!

JANUS PANNONIUS: GRYLLUSRA

Gryllus, amíg te zenegsz, hallgatnak a tücsök a pusztán
Némulnál te el és zengene künn a tücsök!

(Hegedűs István fordítása)

JANUS PANNONIUS: SZILVIÁRÓL

Azt mondd, gyereked van tőlem s jársz a nyakamra.
Szilvia, furcsa e vád s jogtalan is, kicsikém.
Mert ha te dús tövisek közt jársz, mondd, így keseregsz-e:
Vérzik a lábam s jaj, épp ez a tüske hibás!

(Berczeli Anzelm Károly fordítása)

JANUS PANNONIUS: PANNÓNIA DICSÉRETE

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

(Berczeli Anzelm Károly fordítása)

JANUS PANNONIUS: A NARNI GALEOTTÓHOZ¹

Ezt a néhány epigrammát néked Pannoniából
a Duna küldi, a Föld északi főfolyama.
Hogyha talán egy-egy közülük nem látszik enyémnek,
jó Galeottóm, hát meg ne lepődj emiatt.
Mert ad a hely, de el is vesz a szellemtől – ki tagadná?
S látszik a versen, hogy merre, hol is született.
Rég a latin környék latinabbá tette a versem,
barbár táj barbár szóra kaptja a szám.

Hozd ide Vergilius: hamisan fog szólni a lantja
vagy Ciceró¹: itt elnémul a nagy Cicero.
Ám te segíthetnél: ha göcsörtjeiket lecsiszolnád,
azt hinné az itész²: mind Helikonra³ való.

(Csorba Győző fordítása)

Mert ad a hely, de el is vesz a szellemtől – ki tagadná?

- u u | - u u | - u u | - - | - u u | - -

S látszik a versen, hogy merre, hol is született.

- u u | - - | - ^ || - u u | - u u | - ^

b) Töltsd meg értelmező észrevételekkel az epigrammákat összehasonlító táblázat üresen maradt rubrikáit!

Gryllusra	Szilviáról	Pannónia dicsérete	A narni Galeottóhoz
téma			
egy, a beszélő szerint rossz költő bírálata, elhallgatásra ösztönzése			arra az állításra épül, hogy a hely, ahol élünk, hatással van szellemi teljesítményünkre
beszélői szándék, jelenlét			
	párbeszédhelyzet, személyes érintettség, a felelősség gúnyolódó elhárítása	a helymegjelölés (metonímia) miatt a személytelenből a nyelvtanilag személyes (rám, szellemem) felé halad	
szerkezet			
ellentétre és kiazmusra épül (tükörképes, keresztező elhelyezés: Gryllus zeng → tücsök hallgat → Gryllus hallgat → tücsök zeng)		ellentétre épül (eddig – most) a második disztichonnak magyarázó, kifejtő szerepe van	
hangvétel			
csipkelődő, gunyoros			

¹ római szónok, író, filozófus (i. e. 106–43)

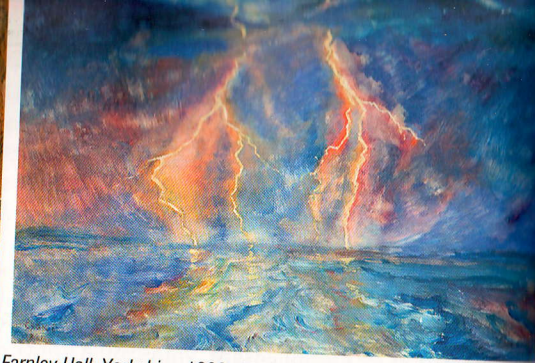
² bíráló, kritikus

³ hegység Görögországban, a művészek egyik kedvelt tartózkodási helye; itt az alkotás tökéletességére utal



Janus Pannonius rekonstrukciója (forrás: Kustár Ágnes)

Marzio, a vers szövegétől, aki az irodalom Narni nevéből származott, barátja



William Turner: *Farnley Avenue, Farnley Hall, Yorkshire*, 1808–1824 között. (b). Csók István: *Villámok a Balaton felett*, 1935. Válogass a vers szövegéből Turner képéhez kapcsolható idézeteket! A versnek melyek azok a tartalmi, amelyek nem jelennek meg a képhez illesztett részletekben? A versnek melyik szövegrésze köthető össze a Csók István-képpel? Miért? Igazold a kép látványvilága alapján a villámteremtő erejét!

Lám, mely zavart lármák között forognak
 A büszke lelkek napjai,
 Kőről kövekre görgenek, zajognak,
 Mint Rajna bukkanásai. –
 De ránk mikor szent fátyolid vonúlnak,
 Mint éji harmat, napjaink lehúlnak,
 Tisztán, magába, csendesen:
 Élünk, kimúlunk édesen.

Áldott Magánosság! öledbe ejtem
 Ottan utolsó könnyemet,
 Végtelen álmaidba elfelejtem
 Világi szenvedéseimet.
 Áldott Magánosság! te légy barátom,
 Mikor csak a sír lesz örök sajátom.
 De ez napom mikor jön el? –
 Áldott Magánosság, jövel!

(1798)

Sőt akkor is, mikor szemem világán
 Vak kárpitot sző a halál:
 Ott a magánosság setét világán
 Béhullt szemem reád talál.
 Síromba csak te fogsz alá követni,
 A nemtudás kietlenén vezetni:
 Te lészel, ah! a sírhalom
 Völgyén is őrzőangyalom.

- a) Csokonai versében több ellentét is található: pl. a magány és a társas, társasági élet. Keress mindkettőhöz kapcsolódó kulcsszavas kifejezéseket a versszövegben!
- b) A magány allegorizált megjelenítése, a lírai én és a magány kapcsolata sokféle formában van jelen a szövegben. Gondold végig ezeket a megjelenítéseket, és töltsd ki a táblázatot!

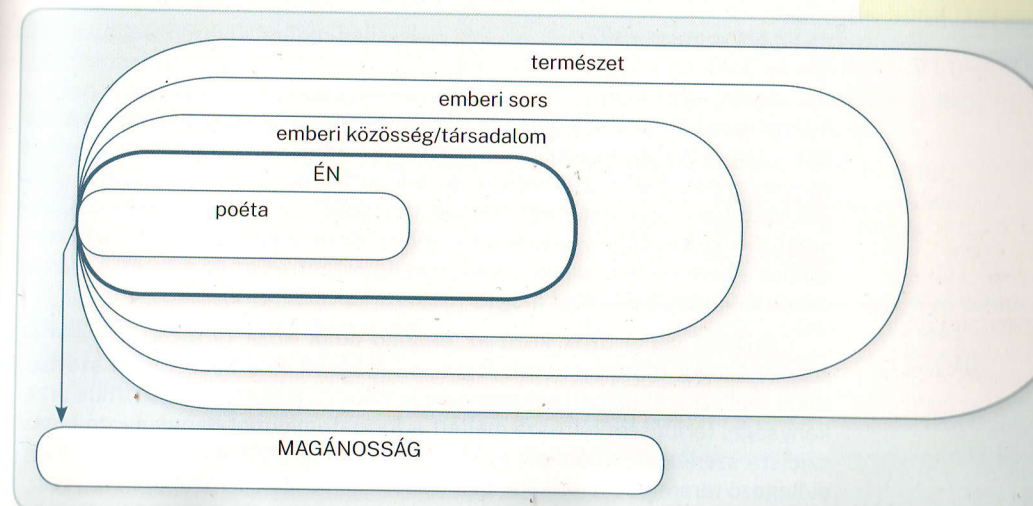
a magány szerepei	idézet/idézetek
bensőséges, értő társ
szakrális létező
vezető, útmutató kapcsolat
asszonyi, női princípium/ gondoskodó jelenlét
az, ami elzár, de óv is

örök kíséző
a támaszra szoruló, egyszerű életek menedéke
az alkotás inspirálója

- c) Csokonai versében nemcsak az én hangulatai, a magány szerepei sokszorozódnak, hanem a stílusok, a felvilágosodás korának stílusjelenségei is.
 Nevezd meg az alábbi szövegrészekre jellemző stílust, és írd egy-két mondatos indoklást is!

„Két hegy között a tónak és pataknak Nimfái kákasátorokba laknak; S csak akkor úsznak ők elő, Ha erre bölcs s poéta jó.”	stílus: indoklás:
„A lengő hold halkal világosítja A szőke bikkfák oldalát, Estvéli hűs álommal elborítja A csendes éjnek angyalát.”	stílus: indoklás:
„Lám, mely zavart lármák között forognak A büszke lelkek napjai, Kőről kövekre görgenek, zajognak, Mint Rajna bukkanásai. – De ránk mikor szent fátyolid vonúlnak, Mint éji harmat, napjaink lehúlnak”	stílus: indoklás:

- d) Csokonai verse dialogizáló magánbeszéd. Értelmezd a vershez kapcsolódó alábbi ábrát, emeld ki a versszövegből a jelzett szerepekhez kapcsolódó, elvárásokat kifejező felszólító módú igéket, és írd be őket az ábra megfelelő helyére! (→)



„Az éles szabályokban örvendeznek méltán, mert ők fejeket szednek, Viadalhelyeken véresen, sebesen, halva sokan feküsznek, Sok vad s madár gyomra gyakran koporsója vitézül holt testeknek.”

(Balassi Bálint: *Egy katonaének*, 8. vsz.)



Tanító-bölcselelő hagyomány

Az epigramma az európai irodalom egyik legtermékenyebb és legváltozatosabb műfajának bizonyult, különösen a **felvilágosodás kori klasszicizmus** kedvelte. Lessing¹ szerint az epigramma csak valamely tény (tárgy) és a hozzá kapcsolódó szellemes megjegyzés egységében jöhet létre, így a műnek két része van: az előkészítés és a lezárás.

A **magyar klasszicizmus** kiemelkedő alakja, **Kazinczy Ferenc** (1759–1831) 1811-ben jelentette meg *Tövisek és virágok* című **epigrammakötetét**. A kötet versei gyakran tanító jellegűek, egy részük a nyelvújítás ellenzőit gúnyolja, más csoportjuk a fentebb stílus eszményét követő szerzőket magasztalja, valamint a nyelvújítás elveit fogalmazza meg.



- 1 **Értelmezd asszociációkkal a *Tövisek és virágok* kötetcímét! Ötleidet rögzítsd pókhálóábrában!**
- 2 **Olvasd el a *Tövisek és virágok* két epigrammáját! Keress kapcsolatokat a kötetcím, az epigrammák témája és a pókhálóábrád között!**

A NAGY TITOK

Jót s jól! Ebben áll a nagy titok. Ezt ha nem érted Szánts és vess, s hagyjad másnak az áldozatot.

ÍRÓI ÉRDEM

Szólj, s ki vagy, elmondom. – – Ne tovább! ismerlek egészen.

Nékem üres fecsegőt fest az üres fecsegés.

Íz, szín, tűz vagyon a borban, ha hegyaljai termés:

Íz, csín, tűz vagyon a versben, ha mesteri mív.

(1811)

- 3 **Bizonyítsd, hogy Kazinczy két epigrammája bölcselelő-tanító szándékkal íródott!**
- 4 **Kazinczy irodalomszemléletét az általa *fentebb stílusnak* nevezett eszmény határozta meg. Ez eltért a köznapias nyelvhasználatától, és választékosságra, emelkedettségre törekedett. A két epigramma alapján jellemezd Kazinczy költői nyelvről, nyelvhasználatról való elképzelését: hogyan jelenik meg bennük a *fentebb stílus* eszménye!**
- 5 **Mutasd be, milyen ellentétek, esetleg párhuzamok alakítják az epigrammák szerkezetét!**



Jakobey Károly: *A kúria* (b). A Magyar Múzeuma Széphalom

6 **Illyés Gyula öregkori naplójegyzetében így reflektál *A nagy titokra*: „Vagyis menj parasztnak? Azaz eszedbe se jusson a műveltek közé keveredni, írástudókhöz közelíteni?” Válaszolj elfogadó vagy kritikai véleménnyel Illyés megjegyzésére!**

7 **Bertók László kortárs költőnk *Platón benéz az ablakon* című verse a klasszicista, magabiztosan állító magatartással szemben a modern ember kételkedő, önvizsgáló beállítódásával firtatja a művészi lét kérdéseit. Olvasd el a verset a DIA honlapján, és emeld ki belőle néhány Kazinczyéhoz hasonló vagy tőle eltérő mozzanatot!**



Kazinczy **Széphalomról fogta össze** a magyar irodalom résztvevőit. A szerzők hozzá küldték el először műveiket, amelyeket nyelvi-stílusbeli szempontok mentén megbírált, másoknak pedig beszámolt a hozzá érkezett művekről. A **klasszicista ízlésétől eltérő jelenségeket értetlenséggel szemlélte, és keményen megbírálta** (Kisfaludy Sándort, Kölcsey Ferencet, Berzsenyi Dánielt). Hasonló szándékot tapasztalhatunk *A nagy titok* és az *Írói érdem* című epigrammák tanításaiban is.

A **versek ars** poétikus vonásokat mutatnak, **előíró jellegűek**, témájuk az írói mesterség. Arra a kérdésre adnak választ, **mi által emelkedik művésszé az író ember**. *A nagy titok* egyetlen disztichonból áll, és az írói értelmiségi minőséget állítja szembe a szellemi magaslatokat nem kívánó paraszti munkával. Nem a paraszti munkát nézi le, pusztán azt állítja, ha nem tudsz jót és jól írni, mindenki számára hasznosabb, ha nem merész-kedsz erre a területre.

Az *Írói érdem* a beszéd, valójában az írott mű **önleleplező jellegét** állítja. Szemléletesen ellentétezi az **üres fecsegést/fecsegőt** a klasszicista esztétika költészetes eszményével: a **mesteri mű** sajátságainak felmutatásával. A mesteri verset, a nyelvi-művészi szépet a tokaji borral vonja párhuzamba (*íz, csín, tűz*).

Romantikus hazafiság és történelembölcselet

Kölcsey Ferenc (1790–1838) eszményeinek, magatartásának és költői-közéleti szerepvállalásának alakulása összekapcsolódik a **magyar polgárosodás és a nemzetté válás** 1848 előtti kérdéseivel. Történelembölcseleti érdeklődése az 1820-1830-as években mélyül el, verseinek központi kérdésévé egy olyan **eszményi nemzetközösség** megalkothatósága válik, amelyben a **közösséggel azonosuló**, érte fellépő **személyiség kiteljesítheti önmagát**. Ebbe a tematikába tartozik legismertebb epigrammája, a *Huszt* (1831) is. Az epigrammát a közelmúltban Lakatos István író, képregényrajzoló és illusztrátor értelmezte újra képregényében.



Kazinczyt ábrázolt karikatúra a *Mond* 1813

BERTÓK LÁSZLÓ:

A VILÁGNAK NÉGY SARKA VOLT

A térképen Belső-Somogy a szívben a hely és idő ahonnan így-úgy mérhető hogy ki vagyok ha az vagyok

egyébként ég föld állatok szülők törvények temető a saját közös tekenő amely akkor sem úgy mozog

boldogok voltunk boldogok soha annyi fölös erő olyan közel volt a jövő hogy neveltünk ha csillogott

a világnak négy sarka volt és mind a négy elérhető.

a) Hogyan jelenik meg ebben a szonettben a külső és a belső, illetve a felnőtt és a gyermeki nézőpont?

b) Mi a szerepe a tájnak, a nevelődésnek és az emlékeknek a felnőtt számára a versbeszélő szerint?

c) Mi a szonett idő- és értékszembesítésének mérége? Mely szavakkal, milyen stilisztikai eszközökkel valósul meg leginkább a mértelegelés?

d) Miben tér el leginkább a sajátos bertóki szonettforma a hagyománytól?

e) Milyen logikai viszony van a harmadik négyesoros és a záró sorpár között?

f) Hogyan értelmezhető a záró sorpár állítása: mi a boldogság kulcsa, milyen a gyermeki világ a versbeszélő szerint?

Belső-Somogy a Dunántúli-dombság középtája, főképp erdős, homokos síkságok, homokbuckák, zélbarázdák, mélyebb részein lápos-mocsaras területek alkotják. A táj szülőtte Bertók László (1935–2020) Kossuth-díjas költő. Hány szonettet tartalmaz *Három az ötödiken* (1995) című verseskötete?

ránytű a szóbeli érettségéhez

tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használd fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

letművek (1. témakör)

- Arany János ars poeticája az 1870-es évek költészetében
- József Attila kései verseinek világa – közéleti költészet és ars poetica
- Babits Mihály költői indulása, alternatív ars poeticák, filozófia és irodalom
- Arany János, Babits Mihály és József Attila pályájára ható költészeti irányzatok, szellemi kötődések

űvek a kortárs magyar irodalomból (5. témakör)

- Kiss Judit Ágnes szonettje és a formahagyomány
- Petri György – a közösségi érdekű szemlélet lebontása
- Tandori Dezső – posztmodern világlátás, hagyománylebontó költészet
- Bertók László – a szülőföld és a gyerekkor mint identitásképző tényező

űvek a világirodalomból (6. témakör)

- A reneszánsz művelődéstörténeti korszakának bemutatása
- Reneszánsz hagyományteremtés: a petrarcai és a shakespeare-i szonett
- A francia szimbolizmus, Baudelaire és Rimbaud programversei

telmezési szintek, megközelítések

- Műforma, téma és motívumok továbbélése
- Az intertextualitás egy-egy példájának bemutatása
- Azonos műfajú/formájú alkotások poétikai szempontú összevetése, történeti változásának vizsgálata

1.4. A barokk és az eposz műfaja



Loyolai Szent Ignác-templom, Róma, 1626–1650

„A valóságértlen elhitést, a kritikus értelem elzsongítását és a kívánt érzelmi hatás felkeltését szolgálják a barokk versekben, szobrokban, templomi zenében oly gyakori érzéki hatások; másrészt a téma vagy a cselekmény hihetetlen voltát ellensúlyozza a realizisztikus, sőt naturalisztikus ábrázolás kultusza a barokk regényekben, táblaképeken.” (Klanciczay Tibor)

2 Írd be a drámai költemény és a klasszikus tragédia jellemzőit az alábbi halmazábrába!

klasszikus tragédia

drámai költemény

(1) drámaiság; (2) tragikum; (3) mély gondolati/ filozófiai tartalmak; (4) egy előadásnyi időnél sokkal hosszabb terjedelem; (5) inkább olvasásra szánt; (6) lírai nyelvezet; (7) hosszú monológok; (8) antik eredetű; (9) leginkább színpadra szánt szöveg; (10) egyenrangú benne a cselekmény, a gondolatiság és a líraiság; (11) vallási, mitikus és szellemlények is szerepelhetnek benne; (12) Szophoklész: *Antigoné*; (13) Madách Imre: *Az ember tragédiája*; (14) a romantikára jellemző kevert műfajiság; (15) Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*; (16) kétszintes drámaszerkezet: a történéseket két világszint perspektívájából látatja



Goethe fő műve a **Faust**, amelyen hosszú évekig, több részletben dolgozott. Az első rész, a *Faust I.* 1808-ban, a második, a *Faust II.* pedig a költő halála után, 1832-ben jelent meg. Középpontjában egy irodalmi vándortéma áll: **az ember ördöggel kötött szövetsége**. Goethe művében az **alku** tárgya Faust, az ember és a tudós **földi boldogsága**, amiért cserébe felajánlja a lelkét az ördögnek, Mefisztónak. Faust az első részben az emberi világban, saját kisvárosi környezetében, a másodikban pedig egy allegorikus-fantasztikus és mitológiai világban keresi a boldogulást. Az égi hatalmak végül megbocsátanak neki, hiszen **célja** végső soron mindig **az emberi lét teljesítésének megismerése** volt.

Goethe művében **Faust a modern ember válságának megtestesítője**. Eddigi életét a tudománynak szentelte, ami nem hozott számára kielégülést és boldogságot. Hisz a lét tökéletességének megragadhatóságában, ennek a megtapasztalása miatt szövetkezik Mefisztóval, azonban nem veszi észre, hogy éppen ez fosztja meg a vágyott harmóniától. Élete végén rájön, hogy a lét értelme a **cselekvés**, a másokért, a **közjóért végzett munka**.

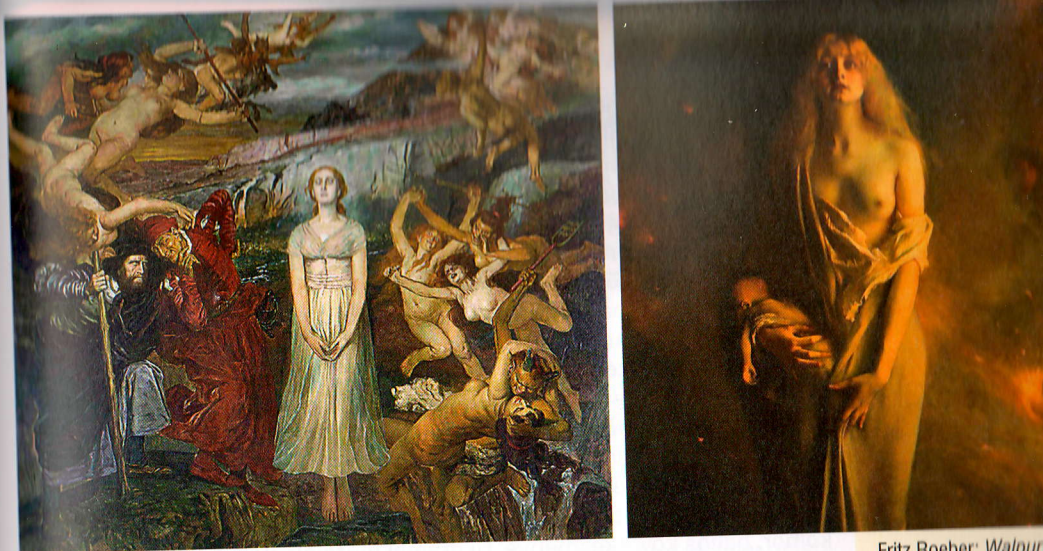
Mefisztó az ellenpont, tagadja a teremtést és a harmóniát, feladata a **kétkedés** és az elbizonytalanítás. Cselekedetei ugyanakkor a **helyes út felismerésére készítik Faustot**, így hozzájárul az ember kiteljesedéséhez, a jó eszközzé válik („*az erő része, mely / örökké rosszra tör, s örökké jót mivel*”). Filozófiai értelemben Faust és Mefisztó küzdelmében a civilizációban, a társadalmi fejlődésben való hit és a fejlődést eredményező bűnös vágyak csapnak össze, és Faust üdvözülésében, a neki való megbocsátásban végül a boldogabb jövő lehetősége győzedelmeskedik.

Goethe művének műfaja **drámai költemény** (lírai dráma), más néven emberiségköltemény, mivel költői nyelvezettel rendelkező színpadra szánt mű, amely egyúttal az emberi lét alapvető kérdéseire próbál meg választ adni.



10 Hallgasd meg Richard Wagner *Faust-nyitányát* (1855) egy videó- vagy zenemegosztó oldalon!

- Milyennek találod a zenemű hangulatát?
- Hogy tudnád a zenét a mű kezdő jeleneteihez kapcsolni?
- Nézz utána az interneten a Faust-téma további zenei feldolgozásainak!



Fritz Roerber: *Walpurgis-éj*, 1910 (b). Pascal Dagnan-Bouveret: *Mefisto*, 1919. Keresd olyan irodalmi műveket (pl. Shakespeare, E. T. A. Hoffmann, A. Miller), amelyekben megjelenik a boszorkányalakja!

11 A *Faust I.* részének fontos jelenete a **Walpurgis-éj**, vagyis a **boszorkányszombat**. Olvasd el a műben az adott szövegrészt, majd válaszolj a kérdésekre, és oldd meg a feladatot!

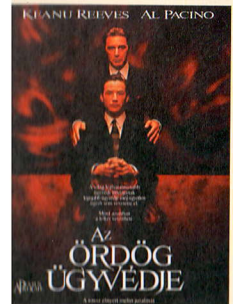
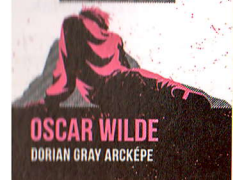
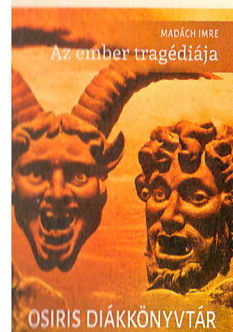
- Milyen szerepet tölt be Faust életében Margit?
- Hogy alakul a kapcsolatuk?
- Mi lesz végül Margit sorsa?
- Nézz utána a boszorkányszombathoz kapcsolódó népi hiedelmeknek!

12 Klaus Mann 1936-ban írt *Mefisztó* című regényének felhasználásával készült Szabó István *Mephisto* (1981) című Oscar-díjas filmjének forgatókönyve. Nézd meg a filmből az 1 óra 14 perctől (színházi jelenet) az 1 óra 22 percgigéig tartó részt, majd válaszolj a kérdésekre!

- Mit fejez ki Hendrik Höfgen fehér Mefisztó-maszkja? Mi lehet a jelentősége, hogy akkor is viseli, amikor a miniszterelnökkel beszél annak díszpáholyában?
- A tábornagy így üdvözlöli a színészt: „Itt a mi Mephistophelesünk”. Mire utal ez az üdvözlés?
- Testbeszédük alapján milyen a két ember viszonya?
- A tábornagy többször is megemlíti, hogy Höfgennek puha a kézfogása. Mit árul el ez a színészről?
- A lent álló közönség, bár az emberek a beszélgetést nem hallhatják, végig a díszpáholyt figyeli. Mi lehet a funkciója, jelentése ennek a gesztusnak?
- Mit fejez ki az, hogy a tábornagy később, az ünnepi fogadáson is Mefisztónak szólítja Höfgent?
- Höfgen szerepálma a *Mefisztó*, a film története szerint viszont a karrierje érdekében elvtelenül behódol a náci hatalomnak. Ennek fényében milyen fausti és mefisztói vonásai vannak a főszereplőnek?
- Hogyan jellemzi a megtekintett részlet a művészet és a politika viszonyát? Miért van szüksége a diktatúrának a művészekre? Mi lehet az ára a hatalomnak való behódolás által szerzett sikernek?



Klaus Mann *Mefisto*



Néhány a Faust-motívumhoz kapcsolódó mű. Nézz utána, hogyan dolgozzák fel!

A magyar irodalomban a műfaj első példái a **protestáns prédikátorirók** tanító jellegű történetgyűjteményei: Bornemisza Péter *Ördögi kísérletek* (1578), Heltai Gáspár *Száz fabula* (1556). A **kései barokk, illetve rokokó** korban alkotó Faludi Ferenc *Téli éjszakák* (1778) című műve első keretes novellagyűjteményünknek tekinthető. A műfaj különféle változatai a napi- és hetilapok tömegessé válásával (tárcanovellák) a **polgárosodás idején** (a 19. században) terjedtek el és váltak népszerűvé.

A novella fogalma és jellemzői

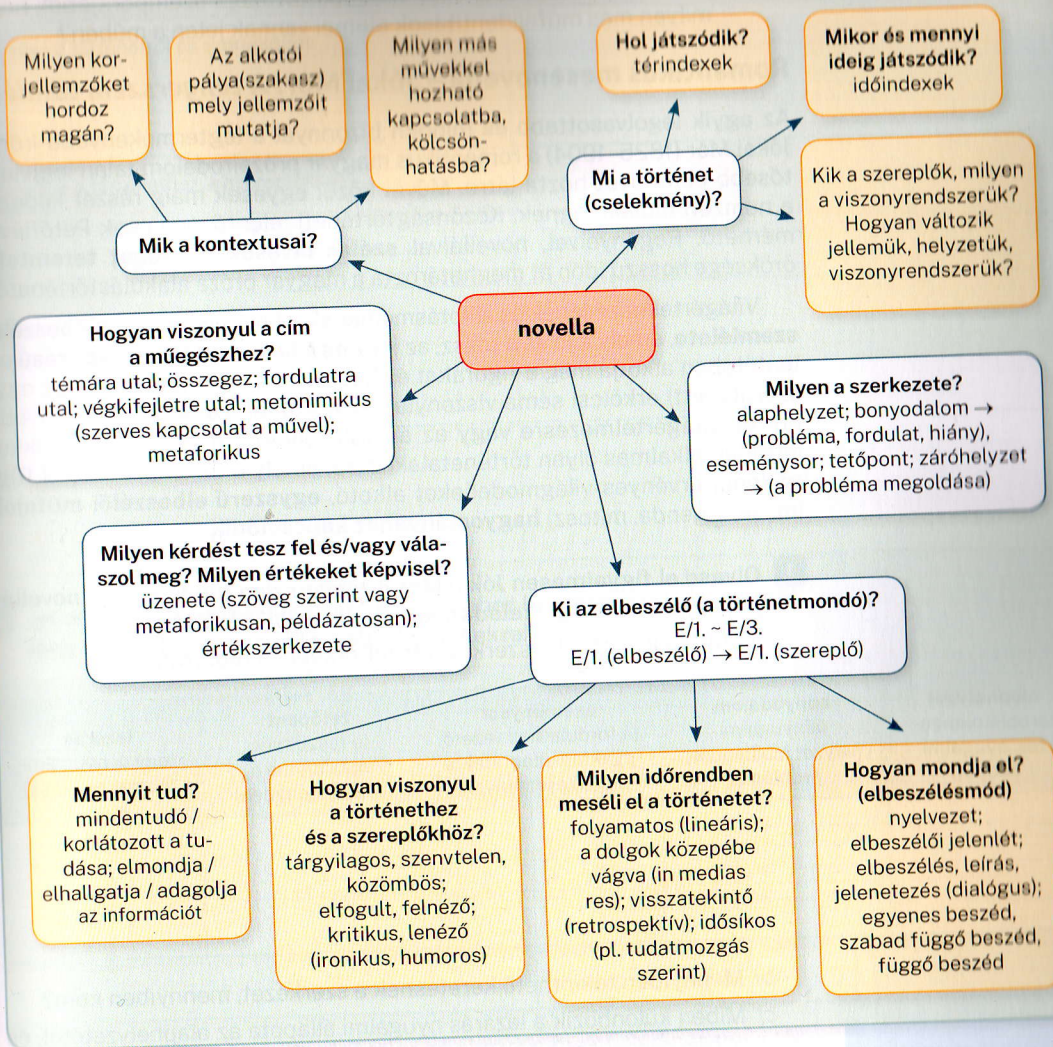
A **novella** (latin → olasz: 'újság, újdonság') **kisepikai műfaj**. Tömören előadott története viszonylag **szűkre szabott térben és időben** játszódik, **kevés szereplőt** mozgat. Többnyire sorsdöntő **fordulatra** épül, máskor valamilyen **hiány** billenti ki a nyugalmi helyzetet és indítja el az esemény-sort. Gyakran meglepően, **csattanószerűen** zárul.

1 Dolgozd fel kettéosztott naplóval az idézeteket! Emelj ki aláhúzással szöveghelyeket, majd fűzz hozzájuk értelmező-reflektáló (egyetértő, vitatkozó vagy kiegészítő) megjegyzéseket, illetve kérdéseket!

Iovanni Boccaccio
„Il Principi della
a” című állítólagos
yzetelből, ahogyan
kat Fráter Lorenzo
lemásolta a pápai
umban (Mészáros
László közlése)

idézet ¹	értelmezés, reflexió, kérdés
„Egy színes szöveg, melyben a tér és az idő adja a hangulatot, a jellem pedig a vetézfonalat, amelyek mentén adják aztán az ábrát, a mintát, vagyis a történetet.”	
„Az újdonság csak új köntösbe öltöztetett régi történet. A világ változik, de az élet nem. Mivelhogy minden ember él, s mivel a világ változik, az emberek nem szünnek meg, hanem csak változnak. A novella tehát örök.”	
„Az elbeszélő jó megválasztása fontos dolog, mert az elbeszélő nyomot hagy a mű minden jellemzőjén. Általában az első elbeszélő egy szereplő érzéseit, véleményét és észleléseit hozza az olvasóhoz, jobban bemutatja, hogy az elbeszélő hogyan éli meg a történetet és hogyan látja a többi szereplőt. Ugyanakkor ismeretei törvényszerűen korlátozottak.”	
„A második személyű mindentudó elbeszélő jó áttekintést nyújt a történet világról, betekintve több szereplő érzéseibe és eseményekbe. Azon történeteknél, ahol sok szereplő van, követ az elbeszélés és a környezet is eléggé fontos, mert a második személy a jobb választás.”	
„Minden történet magva egy mondat. [...] Tehát a történet lényege egyetlen mondatban kifejezhető. Ezt a mondatot a történetmondatnak nevezhetjük. A többi szinte már csak a történetmunka, csak többlettudatnyi újabb mondat. A bevezető mondat az alapmondat hosszabb-rövidebb kifejtése.”	
„A novella lényege a fabuláció, a meseszöveg. A meseszöveg lényege az, hogy nem szabad vétenünk a tér, az idő és az esemény meghatározottsága, valamint önmozgása ellen. A novella nem piros nyomot hagy a szöveg mintájában.”	
„Egy mozgó, élő festmény, de semmi se lépheti át a határt.”	

tekintsd el a kérdéseket!



- Milyen támpontot, segítséget kínálhat az értelmezéshez a novella keletkezésének ideje? Milyen tudás mozgósítására ad lehetőséget?
- Milyen másodlagos (konnotatív) jelentései lehetnek a zárt vagy nyitott térnek, illetve ezek váltakozásának?
- Milyen összefüggés lehet a rövidebb vagy hosszabb ideig tartó cselekmény és a hatás, illetve a tempó között?
- Gyűjts néhány példát, mi minden képezheti a bonyodalmat egy novellában!
- Mi a következménye az olvasóra nézve a hangsúlyos elbeszélői jelenlétnek és az elbeszélői hang visszaszorításának?
- Mi a következménye az olvasóra nézve a mindentudó elbeszélői szereplőnek, mi a korlátozott elbeszélői tudásnak?
- Mi a következménye annak a novellában, ha egy eseményt több szereplő nézőpontjából is láttat a szöveg? (→)

humanizmus

A klasszikus műveltségen alapuló **tudós magatartás** jellemezte. Fáradhatatlanul kutatták és fedezték fel a **görög és latin** irodalom alkotásait.

Főleg bizánci tudósok segítségével ógörög nyelvtudásra tettek szert, egyre több görög szöveget fordítottak latinra.

A kéziratok egybevetésével, **szövegkritikai** vizsgálatával helyreállították az antik írók szövegeit.

Latin nyelvűsége a középkorral ellentétben a **klasszikus római irodalom nyelvéhez** tért vissza.

A latin nyelvűség mellett a **nemzeti nyelvű** irodalom is fontos szerephez jutott.

Mozgalma meghatározóan **irodalmi jellegű** volt, ezért a grammatika, a retorika és a dialektika vált a gondolkodás központi témájává.

Később **nevelési eszményt** is jelentett: a humanista embereszmény a sokoldalúan képzett, érdeklődő (kíváncsi) ember, aki az élet minden területén képes tevékenyen helytállni.

A művészet legfontosabb alapelve a **klasszikus elődök** tudós követése maradt (az eredetiség helyett).

reformáció

A humanizmushoz hasonlóan a polgári fejlődés gazdasági-társadalmi folyamatainak **eszmei** vetülete.

A reneszánszhoz való viszonya **ellentmondásos**.

Az északi, gyengébben fejlett területekről induló szellemi mozgalmak a reneszánsz hangsúlyozottabb evilági szemléletével szemben a **valás szerepét** erősítették meg.

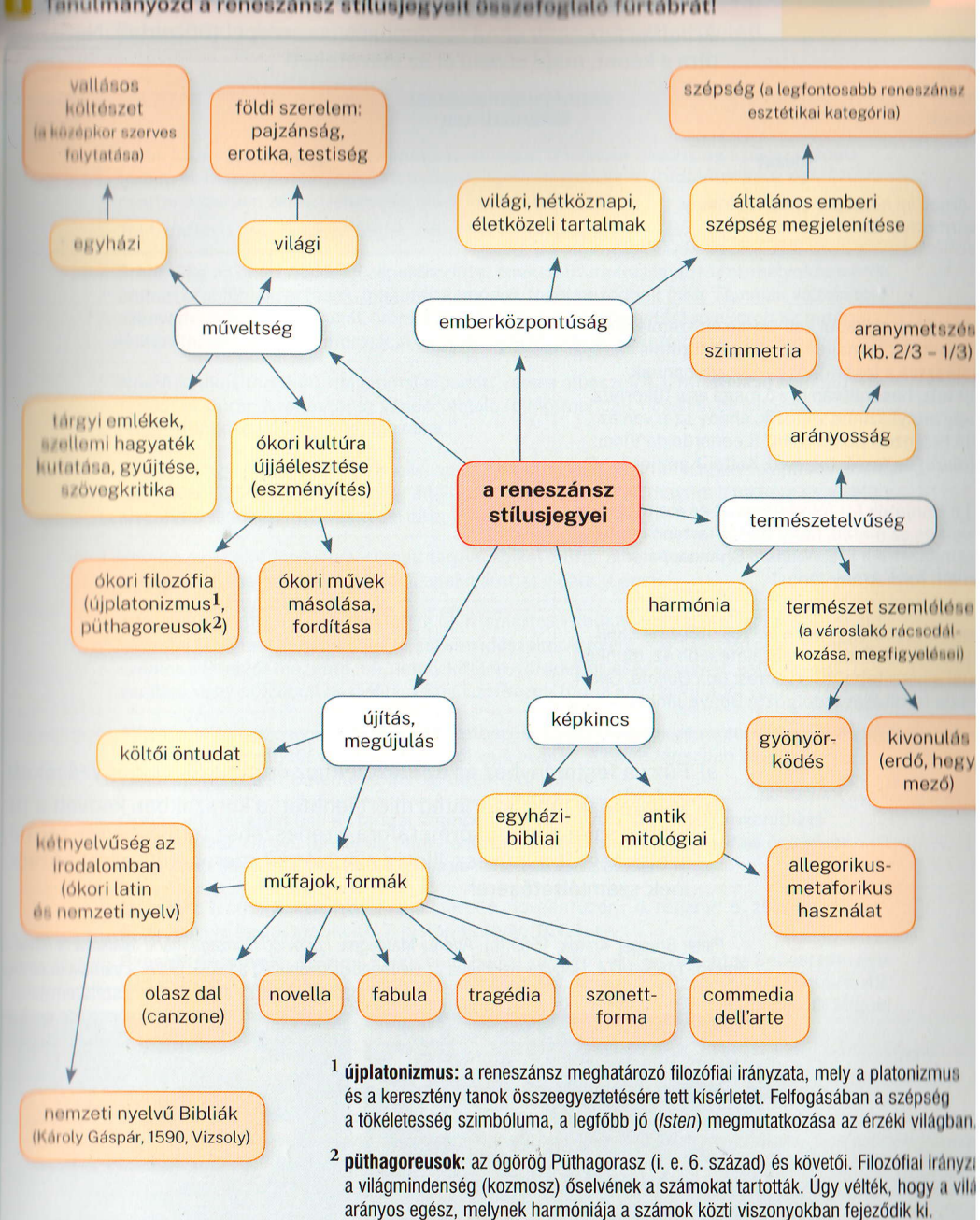
A reformátorok visszatértek a **Szentírás** eredeti szövegéhez, a humanista **bibliakritika** nyomán nemzeti nyelvű **Bibliát** adtak kézbe.

A műveltség széles körű terjesztése révén (iskolák, nyomdaalapítások) hozzájárultak a reneszánsz kultúra általánossá válásához, terjedéséhez.

Ebben az is szerepet játszott, hogy már a 15. század közepén megszületett a találmány, amely a 16. századtól forradalmasította a művelődést (Johann Gutenberg; **könyvnyomtatás**).

- Mit gondolsz, miért volt fontos a humanisták szövegkritikai tevékenysége?
- Szerinted milyen veszélye lehet a klasszikus elődök követésének a művészetben?
- Miért jelentős, hogy a reformáció nemzeti nyelvű *Bibliát* adott a hívek kezébe?
- Miért forradalmasíthatta a könyvnyomtatás a művelődést?

A padovai egyetem, ahol Janus Pannonius is tanult (b) és a protestáns wittenbergi egyetem, ahol Luther tanított. Mit árul el szerinted a két egyetemi épület a humanizmus és a reformáció különbségéről?



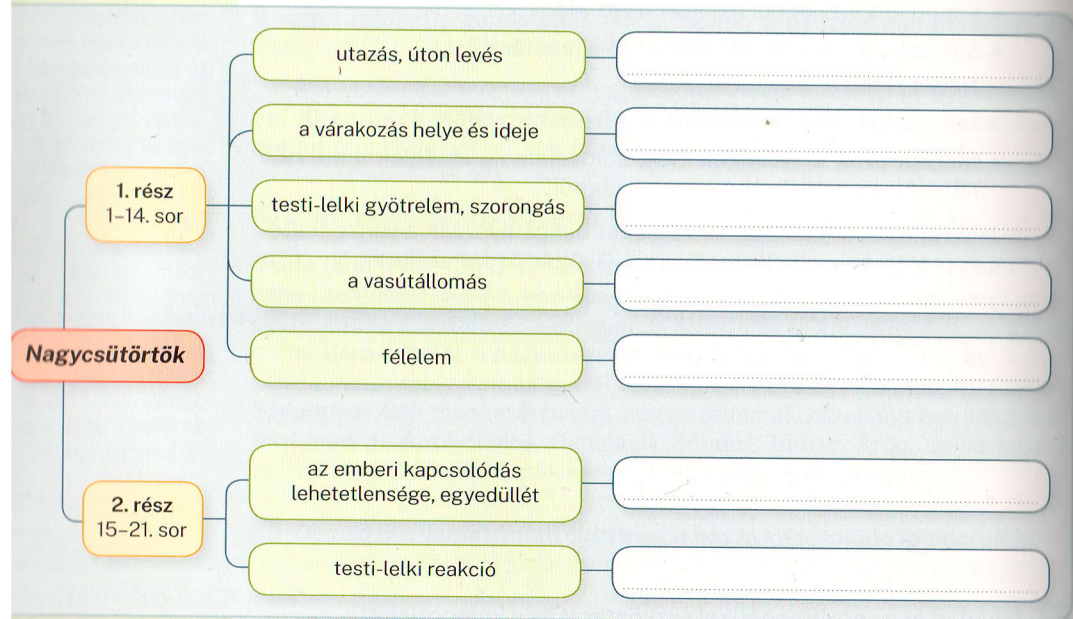
¹ **újplatonizmus:** a reneszánsz meghatározó filozófiai irányzata, mely a platonizmus és a keresztény tanok összeegyeztetésére tett kísérletet. Felfogásában a szépség a tökéletesség szimbóluma, a legfőbb jó (*Isten*) megmutatkozása az érzéki világban.

² **püthagoreusok:** az ógörög Püthagorasz (i. e. 6. század) és követői. Filozófiai irányzat a világmindenség (kozmosz) őselvének a számokat tartották. Úgy vélték, hogy a világrányos egész, melynek harmóniája a számok közti viszonyokban fejeződik ki.

- Válassz 5-7 buborékot, és fűzz kifejtő magyarázatot a benne levő információhoz!
- Válassz további 4-5 buborékot, és olvasói tapasztalataid alapján társíts a benne levő információhoz példaként konkrét irodalmi művet a reneszánszból! Adj magyarázatot is!
- Kövess nyomon a fűrtábra középpontból induló egyik ágát! A választott ág szavai alapján fogalmazd logikusan felépített, szöveges bekezdést!

eszközök	idézet	értelmező megjegyzés
metonímia		
szinesztézia		
fokozás		
ellentét		
onjambent/ áthajlás		

b) Egészítsd ki idézetekkel a gondolkodástérképet, majd adj címet a vers első és második részének!



c) Készíts rövid szöveges összefoglalót kb. 100-150 szó terjedelemben a vers szerkezetéről!

3 Olvasd el Lukács evangéliumának alábbi részletét, majd válaszolj a kérdésekre!

42 „Atyám, ha akarod, kerüljön el ez a kehely! De ne az én akaratom teljesüljön, hanem a tied!

43 Megjelent neki az égből egy angyal, és megerősítette. Halálfélelem kerítette hatalmába, és még buzgóbban imádkozott.

44 Verejtéke mint megannyi vércsepp hullott a földre.” (Lk 22, 42–44)



Paul Gauguin: *Krisztus az Olajfák hegyén*, 1889 (b). Derkovits Gyula: *Utolsó vacsora*, 1922. Gauguin és Derkovits képén a festő a bibliai jelenet szereplőit teszi személyessé a saját vonásainak megörökítésével. Milyen hatást vált ki a szemlélőből a személyes és a biblikus összekapcsolása? Van-e különbség szerinted a személyesbe behelyezett krisztusi, illetve a biblikushoz kapcsolt személyes között? Miért jelenítette meg Derkovits minden szereplőben önmaga vonásait? Milyen hatása van ennek az énsokszorozásnak?

- Milyen szövegszerű érintkezések vannak a vers és az evangéliumi szöveg részlete között?
- A lírai én szerepének krisztusi áthallását milyen tartalmakkal gazdagíthatja az evangéliumi szöveghelyhez való kapcsolódás?
- Lukács evangélista tanúságtételének és a Dsida-versnek a kapcsolata milyen szerepet játszhat a vers lírai énjének további szerepsokszorozódásában?



Dsida Jenő *Nagycsütörtök* című verse a második kötetének címadó darabja. Az astrófikus, rövid szöveg hétköznapi helyzetet megidéző keretében a föld az éggel, **profán a szakrálissal**, a **lírai én Jézussal lép párbeszédbe**. Az érintkezés alapja a vershelyzet által exponált **magány**. Az egyedüllétnek térbeli (vasútállomás) és időbeli (éjszaka, hat óra várakozás) keretei látszólag köznapi elemekből épülnek föl, de az **utazás** és az **éjszaka** toposza **metaforikus tartalommal** telíti a szöveget. A konkrétan meghatározott földrajzi hely, Kocsárd és a nagycsütörtöki élmény további jelentéseket kapcsol a vershez. Előbbi Erdély földrajzi-történelmi összefüggéshálózatához, a **kisebbségi lét** állapotához, utóbbi a **bibliikus-keresztény hagyományhoz** köti. A vers zárlatában az alvók felsorolásával az *Újszövetséget* idézi meg a szöveg, majd a „*Kövér csöppek indultak homlokomról*” sor mintha variációja lenne egy konkrét bibliai szöveghelynek Lukács evangéliumából: „*Verejtéke mint megannyi vércsepp hullott a földre*” (Lk 22, 44). A lírai én nemcsak **Jézussal azonosul** tehát, hanem **egyben krónikása, tanúságtevője** is mindannak, ami történik és történni fog.

Dsida Jenő verse az egyik legérzékenyebb, legösszetettebb darabja a magyar istenes lírának.

A székelykocsárdi a másépület és pályán egy 1912-es képest Kocsárd a Kolozsvá só–Bukarest vasútv csomópontja, fontos átszállóhely. Az útve figyelembe véve, m metaforikus jelentő kapcsolni a helyhez gondolsz, miért ne pontosan az átszáll a versben Dsida Je



A **kollektív identitás** (azonosság): az a kép, et önmagáról fest egy rt, amellyel a csoport ti azonosulnak. A kollektív identitás tehát az it valami nála egyete- bb felé nyitja meg, és z egyetemes beleépül én önazonosságának szerkezetébe.

A **személyes identitás** (azonosság): a társada- an élő egyén minden szerepének, tulajdon- nak és képességének , amely a társadalom os tagolódásai révén Az egyén társadalmi mertségére és beso- tóságára vonatkozik, ílisan meghatározott, k a kollektív identitás nyelv- szimbolizációs eszközrendszerének ógével beszélhető el és építhető fel.

- c) Milyen eszmerendős produktuma a közös nyelvből és kultúrából fakadó közösségi identitás gondolata?
- d) Történelmi ismereteid alapján miért nem elégséges, miért illuzó- rikus a nyelv, a környezet, a kultúra a közösséghez tartozás meg- határozására? (Miért nem helyezhető a nyelvi- kulturális meghatá- rozottság politikai-ideológiai szempontok fölé?)
- e) Készíts T-táblázatot! A bal oszlopba gyűjtsd ki, melyek a versben a kisvilág, a magánvilág, a személyes emlékezet és önazonosság elemei! Gyűjtsd ki a jobb oszlopba, melyek a versben a közösségi identitás elemei!
- f) Milyen költői szándék magyarázhatja, hogy Radnóti a személyes önazonosság felől próbálja felépíteni a közösségi identitást?
- g) Miért bizonyulhat ez a kísérlet szükségszerűen „tragikus illúzió”- nak? A válaszhoz értelmezd az állítást:
„A személyes nem konvertálható közösségivé, minthogy annak a nyelvi univerzumnak a produktuma maga is.” (Milbacher Róbert)!
- h) Mennyiben más, miért ellentmondástól mentes Vörösmarty „rendü- letlenül” parancsának identitásfogalma? Milyen döntéstől teszi füg- gővé a magyarsághoz tartozást?

2 Olvasd el és értelmezd kettéosztott naplóval Jan Assmann gondolatát az emlékezet és identitás kapcsolatáról! Keress lehetséges kapcso- latokat a Radnóti-verssel!

Assmann-idézet és kiemelések	értelmező megjegyzések, saját példák, lehetséges kapcsolat a Radnóti-verssel
<p>önazonosság emlékezőképesség és emlékezés i. Ahogy az egyén csakis emlékezőképessége képes kialakítani és napok, évek hosszú útját fenn is tartani a személyes identitását, úgy a csoport is csak emlékezőképessége reprodukálhatja csoportidentitását. önbség annyi, hogy a csoportemlékezetnek neurális alapja: ennek helyét itt a kultúra tölti kultúra nem más, mint olyan identitásbiztosító komplexum, amely szimbolikus formákban (különösen mítoszokban, dalokban, táncokban [...]) szövegekben, képekben [...] vagy akár egész tárgyakban – tárgyasul!”</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

A haza mint szövegtörmelékek hálózata

Az 1970-es évektől jelentkező **posztmodern** (vagy utómodernség) egyik meghatározó felismerése, hogy a bennünket körülvevő, évezredek óta gyarapodó **szövegvilág „telített”**. Már nem lehet olyat írni, amit nem írtak meg előttünk. Ha a dolgok nem megírhatók, akkor csak **újraírhatók**. Ezért az **irodalom** nem teremtés és nem ábrázolás, hanem a már létező történetek, képek, szimbólumok **újrendezése**. Ez a szövegtörmelékenység (intertextualitás) felbontja a határokat a saját és a mások által létrehozott szövegek között, és a **szöveg és szöveg közötti párbeszédet** helyezi előtérbe. Ebbe a beszélgetésbe olvasottsága szerint a befogadó is beléphet.

A posztmodern látás- és értékelésmód további jellemzője, hogy a világ- szerű léteértelmezés helyett a **töredékesség, törmelékesség** (fragmentáltság) válik meghatározóvá. Az átláthatóság és a lényeg elvesztésének

tapasztalata ugyanakkor nem párosul a tragikum érzésével, mindehhez **iróniával** vagy **játékossággal** közelít.

Elmossa a magas- és a tömegkultúra határait, és elutasít mindent, ami elítéli azt, ami tőlük eltér, különbözik. Kiemeli viszont a hozzáadott újdonságokat, amelyek gazdagítják nézőpontunkat, tudásunkat.

- 1 Mit gondolsz, milyen kérdéseket vehet fel az időtállóság, az esztétikum, a hatás szempontjából a közéleti-politikai költészet?**
- 2 Olvasd el az alábbi részletet Erdős Virág kortárs költő verséből, majd válaszolj a kérdésekre!**

ERDŐS VIRÁG: MÁRCIUSI KESERGŐ (RÉSZLET)

talpra magyar hí a haza budakalász sajkókaza hús esztendő nem a világ kinek karó kinek virág

ah, szabadság nem virul a nincs rá recept se pirula nem egy fillér de két tallér fekete kéz fehér gallér

[...]

hajszálanként mint a boldog fodrászkellék-mintaboltok sötétek és világosok volt-erdők és ó-nadások

árok árok de mély árok kis vitézek bach-huszárok jönnek-mennek lobogtatnak megint jönnek kopogtatnak

csendes most már újra csendes aki úgy dönt azzal rendes egyik keres másik talál rend lesz végre hó és halál

avagy virág vagy te hazám? azért veszed ilyen lazán? ma leszárad holnap kinő szörnyű idő szörnyű idő (2011)

- a) Milyen képzettársításokat kelt benned a cím? Milyen hagyományos tartalmat ír felül?
- b) Milyen vendégszöveg-törmelékek vannak elrejtve a részletben? Próbálj megtalálni minél többet!
- c) Mit mondanak a beemelt szövegtöredékek történelmi tapasztalatról, a magyarság múltjáról és jelenéről?
- d) Múlt és jelen együttállását hogyan fejezi ki a versnyelv, a stílus?



Az *Édes hazám* antológia (2012) az olvasót a közösségi érdeklődés közéleti-politikai költés modern irodalmi párbeszédéibe vonja be.



A *Tavaszi hadjárati* (2011) két kisregényből áll. Az első Rodostóból in és két emigrációban é fiatal szerelmi történet meséli el. A második a szabadságharc buk utáni Magyarországon játszódik, középpontj egy szerelmi négyes. Mindkettőben hangsu megjelenik a személy és a nemzeti identitát megkonstruálhatóság kérdése

Rájátszás produkció Erdős Virág: *Ezt is én magammal*. Foto: Rá

Találjatok kapcsolódásokat egymáshoz, hanem az azonos című versek címei is egybeesnek. Ezt kezdve a szonett, később szonettkoszorúnak nevezték. A szonettkoszorúttól áll, ahol a koszorúban előbb álló szonett záró sora és az előző szonett nyitó sora megegyezik. A 15. szonett a mesterműnek sorait az előző 14 szonett első sorai adják.

6 Nézz utána, a magyar irodalomban ki irt elsőként szonettkoszorút, és milyen címmel!

7 Idézd fel, mit tudsz Balassi Bálint szerelmi költészetéről! Bizonyítsd tartalmi és formai érvekkel, hogy Petrarca jelentős hatást gyakorolhatott a magyar nyelvű reneszánsz legjelentősebb költőjére!



Egy 21. századi szonett a 22. századból

1 Olvasd el kortárs költőnők versét, majd oldd meg a feladatokat, válaszd a kérdésekre!

KISS JUDIT ÁGNES: XXII. SZÁZADI SZERELMES VERSEK

HÉTEZERŐTSZÁZADI SZONETT

Az vagy nekem, mi gépeknek a power,

Mi bőr alatt az identity chip,

S ha megjelenne itt egy másik főszer

Bevenni szíved adótoronyait –

Mint full komfortos háztartási rendszer

Egy beázástól – összeomlanék,

S nem volnék más, csak szelektíven gyűjtött,

Recyclingra nem kóser hulladék.

Mint egy zacskó chips ízfokozó nélkül,

Csak fűrészpör az élet nélkülöd.

Hisz tudjuk, mindnyájan elalszunk végül,

Mint meeting, ha nincs pisiszünet.

Pit Bull energy drinkem vagy nekem,

Hadd kortyoljalak, édes szerelem!

(2010)

a) Első olvasásra hogyan teremt kapcsolatot a petrarcai, hogyan a shakespeare-i szonettel?

b) Hogyan teremt kapcsolatot jövő század valójában még meg sem született szerelmes szonettjeivel?

c) Mit gondolsz, miért születnek parafrázisok? Egy parafrázis értelmezéséhez szükség van-e az eredeti szöveg ismeretére? Indokolj!

... azonos című versek címei is egybeesnek. Ezt kezdve a szonett, később szonettkoszorúnak nevezték. A szonettkoszorúttól áll, ahol a koszorúban előbb álló szonett záró sora és az előző szonett nyitó sora megegyezik. A 15. szonett a mesterműnek sorait az előző 14 szonett első sorai adják.

Hogyan hozza játékba a megszólító – megszólított fenti kérdéskörét Kiss Judit Ágnes verse? Miben tér el nagyon is tőle?

e) Írj az értelmező állítások mellé bizonyító idézeteket vagy értelmező állításokat az idézetek mellé!

értelmező állítás	bizonyító idézet
Kiss Judit Ágnes szonettjének címe megszámozza a megszámozhatatlant, ami ironikus utalás az európai szonett hagyományra.	„Hétezeröt századik szonett” „fűszere a földnek” ← „ízfokozó nélkül”, „szomjazom” ← „Hadd kortyoljalak” „Csak az enyém légy, néha azt szeretném” ← „S ha megjelenne itt egy másik főszer” „az idő ellop, eltemet” ← „mindnyájan elalszunk végül”
	„Az vagy nekem”
Az irónia eszköze Kiss Judit Ágnes versében a természet helyett a modern technikai társadalom népszerű vívmányait jelölő magyar és idegen szavak beemelése.	„főszer”, „full komfortos”, „háztartási rendszer”, „beázástól”, „szelektíven gyűjtött”, „nem kóser”, „hulladék”, „pisiszünet”
Nyelvi játék az energiaital (szárnyakat ad) nevének felcserélése egy erős, harcias kutyafajta nevére, ami így a szerelmi érzéssel kapcsolatban mindkét jelentést játékba hozza.	„nekem” – „szerelem”

három szerkezeti egységre tagolható. Az első két versszak az **életfordulót**, az ifjúkorból a férfikorba érkezést ábrázolja, a középső háromban a beszélő **jelenbeli léthelyzetét** jellemzi, míg a két záró strófa a **költészet létértelmet adó szerepét** mutatja be.

A megállapodás tényét a **révbe érkezés** toposza rögzíti. A lírai én **lezárt-nak tekinti múltját**, ezt nyomatékosítják a nyugodt hangvételű, tényközlő, kijelentő mondatok és a párhuzamos szerkezetű ismétlések is („*Levonom vitorlám*”, „*lekötöm hajómat*”). A korábbi életszakasz viszontagságai, kalandjai, útkeresése után („*A heves ifjút*”, „*sok ezer veszélyben / Izzada orcám*”) **felnyitkora legfőbb értékeként a békés, nyugodt életet és az anyagi biztonságot nevezi meg. Ezzel egyidejűleg azonban le kell számolni a korábbi vágyakkal is** („*Semmi tündérlép soha fel nem oldja*”).

Ugyanakkor az általa birtokolt javak gazdagsága és szépsége alulmarad az antik tájakkal való összehasonlításban („*nem oly gazdag*”, „*nem ragyog*”), és **hiányérzetről** vall a negyedik versszak kérdő mondata is („*Kegyessz istenimtől / Kérjek-e többet?*”). A birtokosi életformával való megelégedettség csak látszólagos.

A költemény utolsó két versszaka szerint **nem a külvilágban, hanem a költészetben lelhető meg az eszményi világ** („*Csak te légy vélem, te szelíd Camoena!*”). Az anaforával is kiemelt ellentét („*Essem a Grönland örökös havára, / Essem a forró szerezcsen homokra*”) pedig azt is megkérdőjelezi, hogy valóban képes-e az ember uralni, irányítani sorsát. Vagyis Berzsenyi költeménye szerint **az eszmények és a való világ kínálta lehetőségek között széttartás van, ami az óda műfajától az elégia felé mozdítja el a verset**. Ez pedig egyértelműen a romantika hatását mutatja ugyanúgy, ahogy az eszményi lét utáni vágy is.

II. rész

Az irodalom műnemei, műfajai

2.1. Egy lírai műfa-
alakulástörté-
Az elégia

2.2. Egy epikus mű
alakulástörté-
A novella

2.3. Az európai drá-
(és színház)
alakulástörté-



Iránytű a szóbeli érettséghez

A tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használhatod fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

Szerzők, művek, korszakok (2. témakör)

- Stíluszintézis Csokonai Vitéz Mihály költészetében
- A felvilágosodás eszméinek megjelenítése Csokonai Vitéz Mihály *Az estve* című művében
- Kármán József: *Fanni hagyományai* – az első magyar lélektani regény

Portrék, metszetek, látásmódok (3. témakör)

- Berzsenyi Dániel – klasszicizmus és romantika határán
- Berzsenyi *Osztályrészem* című verse mint költői számvetés

Művek a világirodalomból (6. témakör)

- A felvilágosodás művelődéstörténeti korszakának bemutatása
- A felvilágosodás eszméinek megjelenítése Voltaire *Candide* című művében



François Villont ábrázoló
famestet a François Villon
mester Nagy Testamentuma
1489-es kiadásában

(ballada → 481. o.)

- Mi a tanítás, a jóra való biztatás tartalma?
 - Van-e lehetőség a megfeneklett élet, a rossz mintázatok korrekciójára a vers szerint?
- f) Fejtsd ki gondolataidat, értékeld a villoni beszélő élethez való viszonyát, beszédmódját, az általa megfogalmazott konklúzió jelentését!
- g) Nézd meg a fejezet élén álló képet, Hieronymus Bosch *Bolondok hajója* című festményét! Az vers alapján készíts 100-150 szavas kisesszét a képzőművészeti alkotásnak és Villon költői világának kapcsolatáról!



A vers **példabeszédszerű**, komoly, tanító szöveg, de a **gúnyos, ironikus, cinikus** hangnem a beszédmódot mintha fölülírná. Ugyanígy **széttartás** van az eszményi és a valós világ értékei között. A magasabb célokat, az erkölcsi értékeket, a mély érzéseket az érvényesülés, a szerzés, a gyors kielégülés hajszolása visszaszorítja. Az ember, az esendő lény erőfeszítéseket tesz ugyan, de nem képes ellenállni a bűn csábításának, elbukik minduntalan.

A vers **jambikus lejtésű egyszerű ballada**. Az 1–2. versszakban a tisztességtelen, kétes értékű foglalkozásokat sorolja fel a beszélő, a harmadikban a normatív értékrend számára elfogadott tevékenységeket. Ezek látszólagos ellentétét azonban a strófákat záró **refrénszerű** konklúzió kiábrándultsága oldja fel: „Bizony, csak borra meg leányra!”, „Elfut mind borra meg leányra!”, „Mind-mind korcsmára meg leányra”. Ezt a keserű tanítást, az emberi természet változásra képtelen léhaságát erősíti meg az ajánlás is.

A **versbeszéd** mentes minden át- vagy felülpoetizáltságtól: szinte **élőbeszédszerűen direkt**. Villon őszintén tárja elénk a korabeli valóságot, képmutatás nélkül néz szembe az emberi természet csapdájával.

1.3. A reneszánsz és a szonett



Leonardo Da Vinci: *Hölgy hermelinnel*, 1490 körül

„A költők tollán és a festők ecsetjén pedig az ember szépsége, földi érzéseinek gazdagsága s a természet pompája vált uralkodóvá. A föld megszünt siralomvölgy, az emberi élet pedig a túlvilágra való felkészülés időszaka lenni: mindkettő értékessé vált, amit kihasználni, élvezni lehet.” (*A magyar irodalom története*)

Iránytű a szóbeli érettségéhez

A tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használhatod fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

Szerzők, művek, korszakok (2. témakör)

- Az *Ómagyar Mária-siralom* kompozíciója és nyelvi-retorikai sajátosságai

Művek a kortárs magyar irodalomból (5. témakör)

- Műfaji hagyományok és a hagyománykeret átértelmezése Kovács András Ferenc *Hajnali himnusz* című versében

Művek a világirodalomból (6. témakör)

- Lírapoétikai eszközök és a ritmusképzés technikái Jacopone da *Todi Stabat mater*ében
- Allegorikus és szimbolikus elemek és az út-utazás toposz tartalma a Pokol első énekében (Dante: *Isteni színjáték*)
- Szakrális és profán, emelkedett és ironikus – a lírai én beszédmódjának változatai Villon balladáiban

Értelmezési szintek, megközelítések

- A himnuszköltészet alakulástörténetéből a régi irodalomtól a késő modernségig

1. Bemutatja a lírai én költőjéhez való viszonyát.
2. Rögzíti az életfordulatot, a férfikorba érkezés tényét.
3. A beszélő jelenbeli léthelyzetét jellemzi.

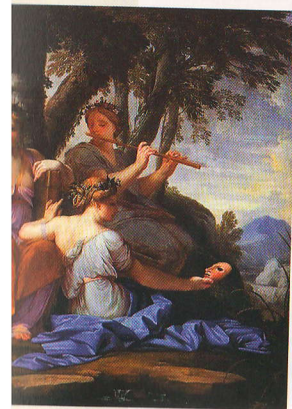
- Írd be a második sorba, mi biztosítja a megelégedettséget a lírai én számára! Válassz egy-egy idézetet is!

	1–2. versszak	3–5. versszak	6–7. versszak
ti k			
ge- sa			

- f) Olvasd el Nemes Nagy Ágnes elemzésének részletét, mely felveti a kérdést: a boldog megelégedés vagy az elégedetlenség verse ez az alkotás! Milyen képi eszközök, illetve nyelvi-stilisztikai megoldások támasztják alá a különböző véleményeket? Rögzítsd őket T-táblázatban!

„Olyrészem első öt versszakában egyebet nem tesz a költő, mint dicséri-magasztalja sorsát [...]. *Kegyes / Kérjek-e többet?* – kiált fel, mintegy a szerénység eksztázisában. Az utolsó két versszak azonban hoz: Camoenához, a Múzsához fohászkodik a költő: *Csak te légy velem, te szelíd Camoena! / Itt is kezded életemre...* Nincs ebben semmi különös; milliószor fordultak és fordulnak a költők, míg meg nem jön a Múzsához, hogy meg ne vonja tőlük kegyeit. A 6. versszak 3. sorában mégis akad valami furcsa: *vadon tájék kiderült virány lesz / Gyöngye dalodra* – folytatja ugyanis Berzsenyi. Hogyan-hogy »vadon« fordulkozik az olvasó. Hiszen eddig egyebet nem hallott, mint a tájék szépségének dicséretét, asszonyi harmóniákat és tibúri forrást. Most egyszerre miért volna vadon ez a tájék? Úgy érzem, ez a »vadon« nem a helyen olyasféle, mint egy nyelvbólás, amely váratlanul világot vet elrejtett gondolatainkra. Nem olyan tökéletes, olyan maradéktalanul édes az a sors, amit a költő osztályrésztül kapott, talán vele olyan mélységesen megelégedve?»

Agnes: *Szőke bikkfák* – Berzsenyi Dániel: *Osztályrészem*



Eustache Le Sueur: *A múzsák*, 1652–1655 (b). Baldassare Peruzzi: *A múzsák és Apollón táncra*, 1514–1523. Berzsenyi először *A Camena* címet adta versének, s csak később, Kazinczy javaslatára változtatta *Osztályrészemre*. Végezz kutatómunkát, és foglalmazz lexikonicikket a múzsákról!



„Vajon a boldog megelégedés verse ez? Nem hiszem. Inkább az elfődött, öntudatlan, arany-szavakkal eltakart elégedetlenségé, valamely rejtett tragikumé.”

(Nemes Nagy Ágnes: *Szőke bikkfák* – Berzsenyi Dániel: *Osztályrészem*)

- h) A szemponttáblázat kitöltésével mutasd be létösszegző versként az alkotást!

a verstípus jellemzői	állítás	bizonyítás
Mi a visszatekintés időpontja (élete vége vagy fontos fordulópontja)?		
Mire tekint vissza?		
Hogyan tekint vissza (általánosan vagy konkrét eseményekre, képi vagy fogalmi síkon)?		
Miként értékeli a múltját, jelenét?		
Kitűz-e új célokat? Ha igen, melyek azok?		

- Gyűjtsd össze a költeménynek az ódára, illetve az elégiára érvényes műfaji jellemzőit!
- A klasszicizmus egyik jellemző vonása az antik szerzők követése. Vizsgáld meg ebből a szempontból Berzsenyi versét! Keresd meg, a Berzsenyi-szöveg mely sorai idézik meg az ókori szerzők műveit!

az antik irodalom alkotása	idézet	Berzsenyi: <i>Osztályrészem</i>
Homérosz: <i>Odüsszeia</i>	„[...] alatta / szívja magába a szörnyű Kharübdisz az éjszinü tengert. / Háromszor kiereszti naponta, de újra beszívja / rémesen; arra, mikor szürcsöl, te nehogy közeledjél: / mert sohse tudna a Földrázó se kihúzni a bajból.”	
Horatius: <i>Aristius Fuscushoz</i>	„Vetne bár sorsom csupa-jég mezőkre, nyáridőn, hol nincs se liget, se szellő, hol sötétes füst gomolyog, s haraggal dördül a mennybolt, vetne bár szikkadt-ölü tájra, forró ég alá, hol rőt homok árad [...]”	

ÁTVÉTELI ELISMERVÉNY - Tiszteletpéldányok

E-00054/24 1. oldal

Átadó:
Mozaik Kiadó Kft.
6720 Szeged, Somogyi u. 19.

Átvevő:
"Csorba Győző fordítás"
Pintér László
7635 Pécs, Csóka dűlő 8.

Cikkszám	Cikknév	Menny.	Súly
MS-3341U	Irodalom 11. Emelt szintű érettségire készülőknek	2	2
	Összesen:	2	2

Kelt: Szeged, 2024.02.01.

Átadó

Átvevő

amely további magyar fordítói többek között:

- Szász Károly: teljes, 1872/1885–1899 (rímes)
- Szabadi Sándor: teljes, 2004 (próza)
- Baranyi Ferenc: Pokol, 2013 (rímes)
- Gyula: Paradicsom, 2014 (rímes)

Ez a hosszú út útvesztőkkel teli, kalauz nélkül bejárni képtelenség annak, aki „Az emberélet útjának felén”, az igaz utat keresve eltévedt, aki a „sötéltl erdő”-ből az Erény hegyére akar jutni.

Vergilius az a „pogány szent”, aki Dante kísérője, mentora lesz az úton, aki a Pokol és a Purgatórium ismeretlen világában felvilágosításokkal, tanácsokkal látja el, majd **Beatrice** veszi át a kalauz szerepét a földi Paradicsom kapujában, hiszen oda keresztleetlenek nem léphetnek be.

Hogy miért éppen Vergilius lett Dante kísérője, azt csak a korabeli gondolkodás horizontján tudjuk megérteni. Vergilius a IV. eclogájában egy születendő, az egész világot jótékonyan befolyásoló gyermek érkezéséről ír, egy új aranykorról. Középkori értelmezésben ez a gyermek csak Jézus Krisztus lehetett. Ezért a vélt jövődőlésért övezte kiemelt tisztelet a római költőt a keresztény középkorban. Másrészt Dante számára minta volt Vergilius, mesterként tekintett rá.

A 19. századtól számos teljes, illetve részleges magyar fordítása született a műnek. A legismertebb Babits Mihályé (1913, 1920, 1922), a legújabb Nádasy Ádám 2016-os kiadású fordítása.

François Villon

François Villon (1431–1463?) első fennmaradt műve az 1456-os *Kis Testamentum*. Ez a 40 oktáva költői hagyatkozás. A negyvenes szám a bibliai számmisztikát idézi, a szöveg pedig a középkori világképbe, értékrendbe ad bepillantást.

Villon költészetének ereje igazán a **Nagy Testamentumban** mutatkozik meg. A **173 oktáva** közé tizenöt **ballada**, egy **panasz**, három **rondó**, egy **tanítás**, egy **dal** és egy **sírfelirat** épül be. Utóbbiak önállóan is olvasható alkotások. Villon ebben a műben **lírai önéletrajzot** alkotott. **Szellemi-lelki hagyatékának** szétosztása csak a 70. oktáva után kezdődik. A végrendeletet egy fiktív alaknak diktálja le a lírai én, s a hagyatkozás közben visszatekint életének történéseire, szereplőire is.

A kötet témái a **halál**, **mulandóság**, a **bűnös, elrontott élet**, a **szerelem**, a **kicsapongások**, a keresztény értékrenddel ellenkező magatartás, a **félelem**, a **szerencse** forgandósága, a **szorongás**, de megtalálható a versekben a **tiszta imádság** hangja is, a kegyelemért fohászoló bűnös lélek **bűbnata** vagy a középkorban oly gyakori **haláltánc**.

A tematizáltsághoz hasonlóan a hangvétel is változatos. Az **ironikus, önironikus** hangokat a rácsodálkozás, a **lelki elmélyülés**, a vallásos **kitá-**

rulkozás hangjai váltják, de nem idegen Villontól a **durva beszéd**, a **trágárság** sem. Ahogyan a megjelenített világ terei a bordélyháztól a székesegyházig magukba foglalják a legváltozatosabb helyeket, ez a tágasság a műfaji, hangnembeli, beszédmódbeli sokféleséget, az értékszerkezet **összetettségét** is jelenti. Villon szövegei teli vannak **szójátékokkal, két-értelműséggel**. Talán ez külön is izgalmassá teszi a műveit a mai olvasó számára.

Villon költészetét a magyar olvasóközönség számára a **nyugatosok** tették ismertté: Szabó Lőrinc, Vas István, Mészöly Dezső, Tóth Árpád, József Attila, Illyés Gyula, Kosztolányi Dezső és az átköltött *Nagy Testamentum* teljes szövegét publikáló Faludy György.

(oktáva ➔ 478. o.)

el Wolgemut: *Haláltánc*, Nürnbergi Krónika, 1493. A haláltánc a 14. században keletkezett, és különböző népszerűtlen ágakban volt elterjedt. A haláltáncra hívta fel az élők figyelmét, hogy a halál mindenre érvényesen eljött mindannyian egyenlően vagyunk



- Összegezd a **Nagy Testamentummal** kapcsolatos ismereteidet az alábbi szempontok alapján! Használj tetszőleges grafikai tervezőt!
- műfajok, versformák
 - szerkezet
 - tematika
 - hangnem, beszédmód

- Olvasd el Villon balladáját, majd oldd meg a feladatokat, és válaszolj a kérdésekre!

JÓ TANÍTÁS BALLADÁJA A ROSSZ ÉLETŰEKNEK Árulj bűnoldó papi bullát, Csalj kártyán, s ahol csak lehet, Verj hamis pénzt (és máglya gyúl rád, Vagy üstben végzed életed, Mint sok, aki esküt szegett!); Rabolj, lopj, fosztogass – hiába: A sok préda mind mire megy? Bizony, csak borra meg leányra!	E/2. felszólító igék	tárgyak, dolgok
	tevékenység jellege, hasznossága, erkölcsi értéke	
Járd tréfa, gúny, lant s nóta útját, Széldítsd rútúl, ki lépre megy, Segítsen síp vagy jós hazugság, Szavalj, ripacs, víg rímeket, Moralitást, szent éneket, Pártoljon kocka, kugli, kártya: Fut a pénz – hova? kérdezed? – Elfut mind borra meg leányra! Mocskosnak érzed ezt a munkát? Tarts lovat, öszvért, tehenet, Szánts, vess, földed izzadva turkál, Ha nem tanultál egyebet; Nagy gyötirelem, de jól fizet! Vagy tilolj lent, kendert... Az ára, Mire megy el a kereset? Mind-mind korcsmára meg leányra!	E/2. felszólító igék	tárgyak, dolgok
	tevékenység jellege, hasznossága, erkölcsi értéke	
Ajánlás Gyöngyrosos zeke, ékszerék, Csipke, ruha, sok szép topánka – Míg pórul nem jársz, így vered, Így vered el mind borra, lányra! (Szabó Lőrinc fordítása)	E/2. felszólító igék	tárgyak, dolgok
	tevékenység jellege, hasznossága, erkölcsi értéke	
AJÁNLÁS/Összegzés, konklúzió		

- Milyen szerepe van a versben a variációs refrénnek?
- Fogalmazd meg a refrénben megszólaló tartalmat egyetlen tételmondatban!
- A tételmondatához fogalmazd a vers alapján alátámasztást, majd a saját tapasztalataid nyomán cáfolatot!
- Töltsd ki a vers melléti táblátot!

Műfaj táblázat

LÍRA	líroepikus műfajok	epikolirikus műfajok	EPIKA	epikus és drámai műfajok	DRÁMA	drámai és lírai műfajok
dal (udvarló dal, helyzetdal, virágének, sirató, bujdosó, bordal stb.) epigramma himnusz (planctus) óda (szerelmi óda, gondolati óda) elégia zsoltár (psalmus) rapszódia	elégia episztola ekloga	históriás ének széphistória románc ballada elbeszélő költemény útirajz naplóregény levélregény vallomás (confessio) emlékirat (memoár)	mítosz mese monda legenda fabula anekdota adoma novella elbeszélés útleírás kisregény példázat (parabola) eposz (hőseposz, vígeposz, eposzparódia) regény	epikus dráma	tragédia komédia színmű tragikomédia misztérium mirákulum moralitás passió iskoladráma disputa (vitadráma)	drámai költemény (lírai dráma)

Tematikus és szerkezet szerinti felosztások

LÍRA	EPIKA	DRÁMA
téma alapján		
távvers ars poetica szerelmes vers hitvesi költészet magyarságvers istenes vers vitézi vers búcsúvers gondolati (filozófiai) vers	államregény utópia antiutópia (disztópia) történelmi regény lélektani regény családregény életrajzi regény társadalmi regény tudatregény fejlődésregény bűnügyi regény	társadalmi dráma eszmedráma
szerkezet alapján		
idő- és értékszembesítő vers retorikus felépítésű vers (tételmondat, érvelés, konklúzió) pindaroszi óda horatiusi óda	pikareszk tézisregény esszéregény	analitikus dráma drámaiatlan dráma tézisdráma paraboladráma konfliktusos dráma középpontos dráma kétszintes dráma
terjedelem alapján		
hosszúvers (gondolati téma)		

2.1. Egy lírai műfaj alakulástörténete

Az elégia



Nyári Flóra: Emlék (2021, festett kerámia, 13 x 24,5 x 12 cm)

„Mindenki féltékeny a saját homályára, hozza-viszi, nem meri megmutatni, vagy csak a legszélét villantja fel kicsit, egy kijavítható tévedést a sok végleg elrontott pillanat között.”

(Krusovszky Dénes:
A mozdulatlan Szaturnusz)



Babits Mihály Ádázal budapesti, Reviczky utcai otthonában, 1934. Mit árul el a fotó kutya és gazda viszonyáról?

„Én hiszek a testvériségben: a színek együtt adják ki a képet, a hangok együtt adják a koncertet. [...] Én katolikus vagyok; azaz hiszek a nemzeteken felülálló, egész világnak szóló katolikus igazságban! Más szóval: hiszek az igazságban, mely túl van a politikán, életünk helyi és pillanatnyi szükségletein: az én egyházam nem nemzeti egyház! Nem vagyok puritán: az én üdvösségemnek nem elégséges az, ami szükséges: ami itt és most szükséges.”

(A Sziget és tenger című kötet Örökké ég a felhők mögött című előszavából)
 Hogyan kapcsolja össze a szöveg a nemzeti és az egyetemes emberi értékeket? Milyen szerepe van a hitnek, a vallásnak az értékpreferenciák kialakításában?

6 Az életképi elemeken „átderengő spirituális eszmecsere a költői én és a kifürkészhetetlen, nagyobb gondviselés” (Rába György) kapcsolatába, a költői én istenkapcsolatába enged betekintést. Értelmezd a gazdametaphora jelentését! Munkáidhoz olvasd el *A gazda bekerítli házát* (1925) és a *Jónás imája* (1939) szövegét is! Gondolataidat kb. 200 szó terjedelemben foglald össze!



Az **Ádáz kutyám** (1924) című vers látszólag familiáris, köznapi témát szóltat meg kedélyes életképi elemek sorozatán keresztül, valójában azonban már a címben is kiemelt kutyanev jelzi a **versbeszéd kettős irányultságát**. Egy csintalan, kedves kiskutyát jelöl az alkalmi szófajváltással tulajdonnévvé lett melléknév (ádáz – Ádáz), melynek jelentése: 'ellenséges indulatú, szörnyű, ártó szándékú'. A név mögötti **széttartás** többszörös kettőséget láttat. Egyrészt egy **egyszólamú dialogikus versbeszéd** hangzik el, melyben csakis a lírai én gondolait hangosítja a szöveg, másrészt a **kutya-gazda/gondviselő** viszonyból egy magasabb szintű, **ember-Isten viszonyt sejtető, a gondviselés értelmezése felé elmozduló olvasat lehetőségé** is kibontakozik. Az állat-ember kapcsolat az ember-Isten kapcsolat példázatává válik a versben. Olyan példázattá, melyben Babits a **hit paradoxonát** fogalmazza meg: **bizalommal** ráhagyatkozunk egy felsőbb hatalomra, akit valójában **nem is ismerünk**. A biblikus rájátszások fölerősítik a vers filozofikus gondolatait. A 23. **zsolttár** jó pásztor metaforájával és A tékozló fiú példázatával is szoros kapcsolatot tart fenn a szöveg.

A vers meditatív-reflexív rétegének gondolati mélységeit a **háromütemű 10-es sorok élőbeszédszerű előadásmódja**, a szövegben megcsillanó **humor** és az Ádáz nevének visszhangzó stórfavégek ellenpontozzák.

Krónikás és tanúságtevő hang

Dsida Jenő (1907–1938) erdélyi költő költészete Kosztolányi Dezső és Tóth Árpád lírájának mintáit követve lesz csöndes hangú, melankolikus poézissé, mely leginkább az élet színeire, csodáira nyitja rá a szemét. Témái a **szerelem, a halál, a hazaszeretet, az élet halk szépségei** és a **hit**, melynek támasza mély katolikus vallásossága. Az **Erdélyi Helikon**, az **Erdélyi Szépművészeti Társaság** munkatársaként nagy szellemek közelségében fejlődött, mint pl. Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tamási Áron. Dsida három versköteté közül a harmadik megjelenését már nem érthette meg.

1 Olvasd el a verset, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat!

DSIDA JENŐ: NAGYCSÜTÖRTÖK

Nem volt csatlakozás. Hat óra késést jeleztek és a fullatag sötétben hat órát üldögéltem a koczárdi váróteremben, nagycsütörtökön. Testem törött volt és nehéz a lelkem, mint ki sötétben titkos útnak indult, végzetes földön csillagok szavára, sors elől szökve, mégis szembe sorssal s finom ideggel érzi messziről nyomán lopódzó ellenségeit. Az ablakon túl mozdonyok zörögtek,

a sűrű füst, mint roppant denevérszárny, legyintett arcul. Tompa borzalom fogott el, mély állati félelem. Körülnéztem: szerettem volna néhány szót váltani jó, meghitt emberekkel, de nyirkos éj volt és hideg sötét volt, Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt és mind aludtak... Kővér csöppek indultak homlokomról s végigsurogtak gyűrött arcomon. (1933)

a) A vers címe nemcsak az időt jelöli meg, de egyben témajelölő is, hiszen nagycsütörtök a Jézus kereszthalálát megelőző este. A művészetekben többször, többféleképpen is megjelenítik ezt a témát. Nézd meg a festményt, és keress kapcsolódásokat a verssel!

Giovanni Bellini: *Agónia a kertben*, 1459–1465 k.

kapcsolódások a verssel



.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- b) Vizsgáld meg a szöveg vershelyzetteremtő 1–5. sorát!
- Emeld ki a szövegből a helyet és az időt!
 - Mit tudsz a beszélő helyzetéről és állapotáról?
 - Nevezd meg a beszédhelyzetet!
 - Mi jellemzi a beszédmódot?
 - Melyek azok a szövegelemek, stíluselemek, amelyek a beszélő kiletét kimozdítják a hétköznapiaságból?
- c) Jelenvaló és megidézett kettőséget hangsúlyozzák a vers egészének profán és szakrális motívumai. Gyűjtsd össze ezeket!

köznapi/profán motívumok	szakrális/a biblikus történetet megidéző mo
.....
.....
.....
.....
.....

2 Tekintsd át a vers lírapoétikai eszköztárát és a kompozíciót!

a) Keress példákat a felsorolt lírapoétikai eszközökre, és fogalmazz rövid megjegyzéseket, értelmezéseket az egyes idézetekhez!

költői eszközök	idézet	értelmező megjegyzés
metafora
hasonlat

4 Tekintsd át a tanulási egységet! Válassz egy címet, és készíts a kidolgozásához tételvázlatot!

- Eredet- és hagyományközösségi szemlélet a 19. századi magyar költészetben
- A Himnusz és a Szózat összehasonlító elemzése
- A haza és a hazafiság fogalmának alakulása a magyar irodalomban
- Magyarságversek, hazafelfogások a modernség különböző szakaszaiban

5 Értelmezd, hogyan kapcsolódik a magyarságversekhez az alábbi idézetekben megfogalmazott kivándorlástematika és -problematika!

„ki tudja lesz-e
búcsúzni időm
vizsem a Duna-parton
levetett cipőm
mit bánom úgyis
elviszem lazán
elviszem gond nélkül a
hátamon a hazám
aki ma büntet
az holnap lövet
viszek egy mindig újra
föl-földobott
követ”

(Erdős Virág: *Ezt is elviszem magammal*)

„Nyelvünk is foszlik, szakadoz és a drága szavak
Elporlanak, elszáradnak a szájpadlat alatt
A »pillangó«, a »gyöngy«, a »szív« – már nem az, ami volt
Amikor a költő még egy család nyelvén dalolt.”

(Márai Sándor: *Halotti beszéd*)

„Hazádból, hogyha még bírod,
Ne menj el, ó, magyar.
Hogy menekülj, lesz mindig ok,
És mindig, hogy maradj.”

(Kiss Judit Ágnes: *Szó*)

„Határ-szélén botot vágok,
Vérem többé sohse issza
Vesztett népem veszett földje:
Sohse nézek többet vissza.”

(Ady Endre: *Sípja régi babonának*)

Iránytű a szóbeli érettségihez

A tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használhatod fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

Életművek (1. témakör)

- Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, József Attila magyarságverseiből: magyarság, haza, hazafi, nemzeti identitás fogalma, jelentései és szerepei

Szerzők, művek, korszakok (2. témakör)

- A vitézi-végvári életforma Balassi Bálint költészetében; össznemzeti szemlélet a 17–18. század népszerű világi költészetében

Portrék, metszetek, látásmódok (3. témakör)

- Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc és Radnóti Miklós egy-egy magyarságversének értelmezése, a szerzők magyarság szemlélete, a közösségi identitás és problémái

Művek a kortárs magyar irodalomból (5. témakör)

- Parti Nagy Lajos: *Szívelpát* – egy utómodern magyarságvers tematikus és nyelvi sajátosságai

Értelmezési szintek, megközelítések

- A magyarságvers mint tematikus verscsoport alakulástörténetéből a régebbi irodalomtól a posztmodernig; néhány a témához kapcsolódó toposz, archetípus

3.8. Az istenkeresés versei



*Miféle testben jössz élém
a földi sodrásban megint?
Folyton változik alakod
a nevek örvénye szerint:
homokpart, kőarc, kisgyerek,
idegen szempár a buszon,
vagy egy utca, mit ismerek,
de a helyet már nem tudom.
Szálltam erre, mint repülő –
ha majd az leszek, integess!
Folyton elébem kerülő,
találgathatom, ki lehetsz.
Amikor ott vagy valahol,
minden a hangodon beszél.*

*Amikor nem vagy, üresen
ragyog a szív-nem-látta tér.
Emberruhám ha levetem,
találkozunk-e valahol?
Milyen betűkkel írsz nekem
az összefirkált ég alól?
A márvány Szaturnusz mögül
odatalálsz-e, mint a fény,
hogyha smaragdtábla leszek
a Hold fekete felszínén?
(Tóth Krisztina: *Repülő*)*

szereplőket. Hangsúlyosabbá válik a szereplők **lelki folyamatainak**, **indítékainak** elemzése, a **tudat és az emlékezet** működésének prózapoétikai „leképezése”, megjelennek az **esszészzerű**, filozofikus betétek.

Naturalista prózavilág

A realizmus szemléletét és poétikai megfontolásait gondolta tovább az 1860-as évektől kibontakozó **naturalizmus**. Elnevezése a latin natura (‘természet’) szóból származik, legfontosabb törekvése a természet tanulmányozása, valamint a tapasztalatok „természethű” rögzítésének igénye. Az irányzat programadó írója Émile Zola, aki a naturalizmust **a természet-tudomány módszereinek a regényírásban való alkalmazásaként** határozta meg programjában.

A Nyugat első nemzedékének jelentős prózaírója Móricz Zsigmond (1879–1942). Pályája a **Jókai** és **Mikszáth** képviselte 19. századi elbeszélői **hagyomány** folytatásaként értelmezhető, ám prózájára már meghatározóan a **realizmus** és az ösztönszférát is feltáró **naturalizmus** gyakorol hatást. Műveiben a **történetelvűség**, a **lineáris idővezetés**, az ok-okozati viszonyok mentén előrehaladó **metonimikus elbeszélés** és a **világszerűség** elsődleges szerepet játszik. Ugyanakkor alkotásaiban megjelennek a **lélektani irányultság** és a **metaforikus formaelv** elemei is. Kötődik a 19. századi anekdotikus prózahagyományhoz, de nála az **anekdota** elsősorban az **atmoszférateremtés** vagy a **karakteralkotás** eszközeként nyer szerepet.

Szerkesztésmódját a **drámaiság**, a krízishelyzetek köré épülő **jelenetelés** jellemzi, elbeszélésmódjának fontos vonása a **szabad függő beszéd** gyakori alkalmazása. Sokáig úgy látszott, hogy az elbeszélésmódjához kapcsolódó írók nem tudják megújítani és meghaladni művészetét. Műveinek újraértelmezése nyomán prózája ma több szempontból folytatható hagyománynak tűnik.

1 Olvasd el Móricz Zsigmond *Tragédia* című novelláját, majd válaszolj a kérdésekre, és oldd meg a feladatokat!

a) Mutasd be a novella alaphelyzetét!

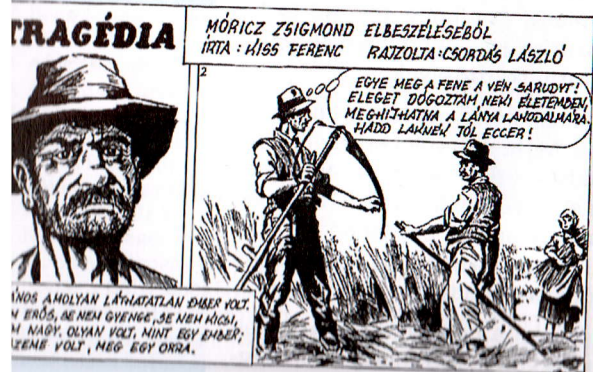
- Hol, mikor indul a cselekmény?
- Milyen az alaphelyzet díszletezése, atmoszférája?
- Kik vannak az elbeszélő látóterében?

b) Jellemezd Kis Jánost!

- Mit árul el a főszereplő neve?

- Mit tud meg róla az olvasó az alaphelyzetben az elbeszélőtől, és mit a szereplő gondolataiból, illetve cselekedeteiből?
- Mi a meghatározó, kiemelt szempont élettörténetének bemutatásában? Mi a legmeghökkenőbb mozzanat?
- Készítsd el Kis János karakterterképét! A külső és belső tulajdonságokra is figyelj!

Szerinted a képregény írója, Csordás László az eszközökkel, hogyan ragadja meg Kis János karakterét?



• A karakterterkép felhasználásával írd 20-25 mondatos szöveges jellemzést a főszereplőről!

Character analysis template for Kis János. It features a central box labeled 'Kis János' with four arrows pointing to boxes numbered 1, 2, 3, and 4. To the left and right of these boxes are yellow boxes labeled 'mert' (because) for providing reasons. Below the numbered boxes are more yellow 'mert' boxes for further details.

c) Értelmezd a fordulatot!

- Milyen esemény billenti ki a cselekményt a nyugalmi helyzetből?
- Hogyan változtatja meg Kis János életét, gondolkodását?
- Milyen célt tűz maga elé, és hogyan készül a megvalósítására?
- Gyűjtsd ki a szövegből azokat a kifejezéseket, amelyek jelzik, hogy a szereplő az evésre mint feladatra, csatára készül!
- Mi a gond Kis János indítékával és célkitűzésével? Miért van eleve kudarcra ítélve?

d) Készítsd el a bonyodalmat követő fontosabb események vázlatát a fordulatig! Jelöld párhuzamosan azt is, hogyan változnak a főszereplő érzései és állapota! (→)

Event and state analysis template. It includes two rows of arrows pointing right. The first row is labeled 'Események:' (Events) and the second row is labeled 'Állapotok, érzések:' (States, feelings). Each arrow contains a dotted line for writing.

Kosztolányi **Őszi reggeli** (1929) című verse az 1935-ös Számadás című kötetben található. Azok közé a versek közé tartozik, melyekben a lírai én a **halállal való szembenézés** különböző aspektusait, lehetőségeit mutatja meg.

1 Olvasd el Kosztolányi Dezső versét, majd válaszolj a kérdésekre, és oldd meg a feladatokat!

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: ŐSZI REGGELI

Ezt hozta az ősz. Hűs gyümölcsöket üvegtálon. Nehéz, sötét-smaragd szőlőt, hatalmas, jáspisfényű körtét, megannyi dús, tündöklő ékszerét. Vízcsöpp iramlík egy kövér bogyoról és elgurul, akár a briliáns. A pompa ez, részvételen, derült, magába-forduló tökéletesség. Jobb volna élni. Ámde túl a fák már aranykezükkel intenek nekem.

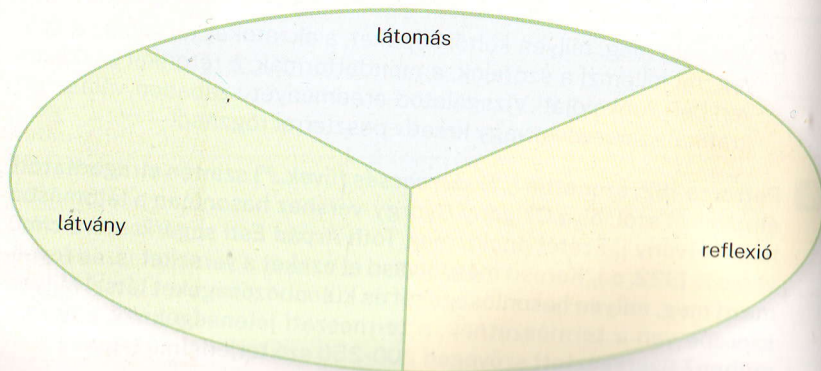
(1929)

a) A szöveg formai kerete epigramma. Rendezd a szöveget a fölvázolt keretbe!

epigrammatikus szerkezet

expozíció/felvezetés	↑↓
átkötés	
klauzula/zárlat	

b) Rendezd újra a szöveget más szempontok segítségével! Egészítsd ki kulcsszavakkal a kördiagramot!



c) Az elmúltas keretelvettsége és a természet közönnyessége egy szerre van jelen a versben. Milyen költői eszközökkel, képekkel, motívumokkal, nyelvi-szerkesztési eljárásokkal jeleníti meg ezt a vers? Töltsd ki a táblázatot!

idézet	a költői eszköz/eszközök megnevezése	értelmezés
.....
.....
.....

d) Hogyan, milyen poétikai és retorikus eszközök kapcsolják össze a látvány – reflexió – látomás, illetve az expozíció – átkötés – klauzula egységeit? Fogalmazd meg kb. 200 szó terjedelemben!

Az **Őszi reggeli** a **Vörös hervadással** együtt a természeti élményhez, az **ősztoposzhoz kapcsolva** fogalmazza meg az elmúlás szükségszerűségének és az életigenlésnek paradox összetartozását. Az **epigrammatikus szerkesztésű**, rezignált, melankolikus szöveg egyetlen feltételes módban fogalmazott mondatról eltekintve – „*Jobb volna élni.*” – megfellebbezhetetlen állításokat tartalmaz: a természeti világ részvétlen pompájáról és a halál kegyes törvényéről. A drágakövek rideg szépségű, fenséges **csendélete** alkotja a **felvezetést**, az átpoetizált látványt, melyet egy szenttelen **reflexió** köt át az utolsó két sor, az utolsó két mondat **zárlatához**. A zárlat a személyes vágyat és a vágyat fölülíró, szelíd, ám kikerülhetetlen törvényt fogalmazza meg. Az utolsó mondat költői képekben gazdag, látomásos-imaginációs (képzeleti) tartalma azonban nemcsak a végesség tudatát, hanem a **végesség** és az **életvágy** elválaszthatatlan **kettősségét** is tükrözi.

Nyelvtanilag az ellentétességet kifejező kötőszóban, képileg a faallégória köré fölépített megszemélyesítésben, metaforában, szerkezetileg a zárlat két mondatának mondattani különbözőségeiben, illetve az enjambement feszültségoldó hatásában ragadható meg ez a kettősség.



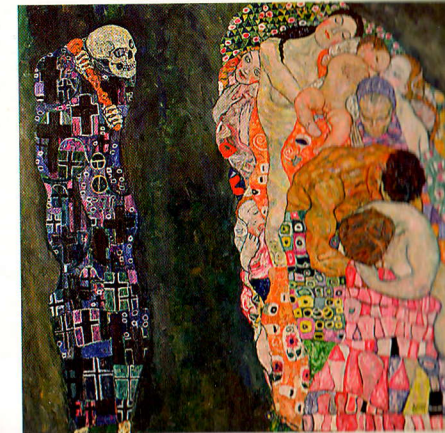
2 Olvasd el Takács Zsuzsa kortárs költő versét, majd válaszolj a kérdésekre, és oldd meg a feladatokat!

TAKÁCS ZSUZSA: A FÖLÁZOTT FÖLD ELŐTT

Mi ez a csönd? Befellegzett nekem? Igen és nem, hiszen mindegy is. Éjszaka van, és én egy helyben forgolódom, ahogyan Rosztov is a földbe cövekelve vágatott és állt sebesülten a csatatéren. Nehéz a szívem, mintha kétpudós súlyt akasztottak volna rá. Már célba vettek engem a franciák, jól tudom, de utoljára összeszedem minden erőmet, és elhúzódok golyóik elől a nyögések, harci kiáltások terét szegélyező erdőig. Térdre esem a bokrok, a fű, a fölázott föld előtt.

(2010)

Gustav Klimt: *Halál és élet*, 1911 k. Hogyan kapcsolható Klimt kép a Takács Zsuzsa-vers?



„Az olvasót nagy feladat elé állítja: Kafka a 20. század irodalmának különösségeihez mérten is egy bizonyos értelemben a legmesszebbre, a legtávolabbra merészkedik: az emberi lény ősi szorongását, archaikus, kollektív félelmét megtestesítő bogárrá változáshoz hátrál vissza, az élővilág evolúciójának egy egészen régi, számunkra visszataszító, félelmetes szférájába, amelyben azonban a visszacsökevényesedett ember megőrzi reflexióját, tudatának észszerű működését, ítélő- és mérlegelőképességét. Bizonyos mértékig Gregor csak most válik szabaddá, kötetlenné és függetlenné az eddigi élet-konvenciók szabályaival szemben. Éppen ez okozza az olvasás, a befogadás nehézségét: az ősi, közös szorongásunkat megtestesítő lényel együtt kell, az ő szemszögéből újragondolni valóság és valóságérzékenység, rabság és szabadság különbségét és összefüggését. Az elbeszélő hangja nem azonos a főszereplő tudatával, mégis eléggé közel hangzik ahhoz, hogy mintegy végigvezesse az olvasót Samsa igazi átváltozásának folyamatán, ami a testi metamorfózissal éppen hogy csak megkezdődik. Az igazi átváltozás a világ szemlélésének, megítélésének átfordulása, mely valódi igazlátássá, kinyilatkoztatásszerű felismeréssé változik: a féreg léthelyzetében és látásmódja útján jutunk el egy valódibb valóság megsejtéséig, megismeréséig.”
(Balassa Péter: Kafka álmaiban olvasva)

A sírvirág motívuma

A jellemzően balladákban és népmesékben előforduló **sírvirág, kápolnavirág motívuma a halálon túli élet, a halált túlélő szerelem jelképe**. Leggyakoribb, hogy a két szerelmes sírján nőtt virág összefonódik, mint a Kádár Kata és Gyula Márton szerelmét elmesélő székely népballadában: „Egyiköt temették ótár¹ eleibe, / Másikot temették ótár háta mögi. / A kettőből kinőtt két kápolna-virág, / Az ótár tetején esszekapcsolódtak.”

A motívum egész Európában ismert, de előfordulási formái, értelmezési lehetőségei igen különbözőek. Lázár Ervin (1936–2006) *A keserűfű* című novellájának is központi motívuma.

1 Olvasd el a novellarészletet, majd válaszolj a kérdésekre, oldd meg a feladatokat!

LÁZÁR ERVIN: A KESERŰFŰ (RÉSZLET)

A nép morajlik, éles női hangok, férfibrumogás hallatszik. A géppisztolyos katona megmarkolja a fegyverét, szembefordul a rácpáceseresiekkel. Bederik Duri jobbnak látja, ha nem feszíti tovább a húrt, a két öreghez fordul.

– Na, hozzák a holmijukat és indulás!

Csend lesz. Pámer Konrád és Lizi nem mozdul.

– Eleget szívták a levegőt a magyar emberek elől. Menjenek a testvéreik közé, az imádott Németországukba. Lizi előrelép, elhúzza a száját. Kivillan az aranyfoga.

– Te vagy magyar? Szar vagy te, nem magyar – mondja. Így hangzik: „Te faty matyar? Szar faty te, nem matyar.”

– Komm Konrád – mondja az urának, és elindulnak. Megkerülik a lovakat, elmennek a kukoricaszárral körbetáogatott szalmafedelű disznóól mellett, már majdnem elérik a lórédomb gizgazokkal benőtt oldalát, amikor Bederik Duri ocsúdik.

– Állj! – kiáltja.

– Állj! – kiáltja a puskás katona is, és nagy csattanással csőre tölt.

Pámer Konrád és Lizi megállnak, szembefordulnak Bederik Durival.

– Azonnal jöjjenek vissza.

A két öreg csak áll. Térdig ér nekik az elbokrosodott papsajt, a kinyílt koronás maszlag, bölöndök és fostos paréj. Lizi gyengéden megfogja a férje könyökét, segít neki leülni. Aztán hanyatt fekeri. Pámer Konrád eltűnik a gazban. Lizi lesimítja a szoknyáját és az ura mellé fekszik. Nem látszik belőlük semmi, a gizgazok rezdületlenek.

Kristálycsendi. A hályma szemei csak a

égen megállnak a felhők.
– Na, elég most már. Jöjjenek ide – mondja Bederik Duri, de mintha gombóc lenne a torkában.

Akkor már tudni lehet, ami tudható.

– Hozza ide őket – mondja Bederik Duri a géppisztolyosnak.

A katona odaóvakodik a tetthelyre, és áll földbe gyökerezett lábbal.

– Nincs itt senki.

Bederik Duri ordít.

– Mi az, hogy nincs?!

A hangját eltorzítja a félelem.

Az emberek lassan megindulnak a géppisztolyos felé. Látni akarják, hogy nincs ott a gazban senki. Még a behúzott nyakú paraszt is leszáll az ülésdeszkáról és közelebb megy. Egyedül Bederik Duri nem mozdul a kocsiderékből, áll, mint a sóbálvány.

A kör szűkül, a térdig érő gazban látszik a két test lenyomata.

Alul keserűfű, rajta a maszlag törött szárai, a paréjok és a papsajt ugyan már ágaskodóban, de azért pontosan látni: itt feküdt Pámer Konrád, itt meg Lizi. Mindenki nagyon vigyáz, rá ne lépjen a testek helyére. Még a katonák is.

Bederik Duri tajtékszik.

– Megkeresni őket! Mindent átkutatni!

De nem kutatnak át semmit. A katonák mintha menekülnének, fölugrálnak a kocsira, a paraszt hogatja az ostorát, a két sodrott lomha ügetségbe kezd, elporzik a kocsis Sárszentlőrinc felé.

A rácpáceseresiek meg állnak a lehevert gaz körül, mintha egy éppen beföldelt sír mellett állnának. levezik a kalapjukat.

Aznap éjszaka Hujber Gyula arra riadt föl, hogy valaki sír. Tompa, nyüszögő sírás volt, alig ha ahhoz éppen elég hangos, hogy ne tudjon tőle elaludni. Fölébrszettette a feleségét.

– Hallod, asszony, valaki sír.

Füleltek.

– Nem hallok semmit – mondta Hujberné. – Nyugodj meg, Gyula.

De a hang csak nem akart szünni, néha alig hallhatóan szüremlett át az ablaküvegen, aztán köve fölerősödött.

Hujber Gyula magára kapta a ruháját.

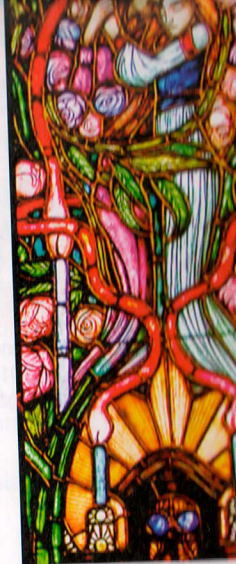
Odakinn hideg, őszi párák motoztak. Összebb húzta magán a kabátot. Nem tévedett. Onnan a Fülét az elfeküdt gazra szorította, a hang felerősödött, felismerte Lizi elvékonyodó hangját s mögött Konrád visszafojtott, halk zokogását. Gyufát gyújtott, és meglátta a virágot. A keserűfű virágot h köröm nagyságú, szivárványszínű virágot. Hujber Gyula tudta, hogy ilyen virág nincs, de egy kicsit se meg. Elővette a bicskáját, nagy kört árkolt a kivirágzott keserűfű körül, hogy gyökerestül ki tudja a földből. Levette a kalapját, a keserűfüvet jó kétmaréknyi földdel együtt beletette. Fülelt. Elhallgat.

Fölkelt, gyors léptekkel elindult. [...]

Nagy márvány síremlékek közé keveredett, nyilván ide temetkeztek a györkönyi gazdagok.

– A fene a fölfuvalkodott svábjai – mormogta Hujber Gyula, s odébb ment a régi temetőbe, a pedt sírkövek és töredezett fakeresztek közé. Megállt egy égis érő bukszus mellett, letette a kalapját. Letérdelt, egy kalapnyi gödröt ásott a bicskájával, a kezével kikaparta a meglazult földet. Kivett a fölüvet, belehelyezte a gödörbe, körülömöködte. A középső ujjával eligazgatta a virágokat, lerázta róla a hullott porszemeket. Föllállt. Kifordította a kalapját, leveregette róla a rögöcskéket, kikotorta a kalapot. Visszafordította a kalapot, visszaütötte a tetejére a horpadást és a térde mellé eresztette.

– Na, Lizi néném, itthon vannak. Isten nyugtassa magukat – mondta. Megfordult, elment a gazdólékei előtt, átbújt a lyukas drótkerítésen. Egy jó kilométer után a fejébe tette a kalapot. Ment Rácp



Kádár Kata balladája a máriahelyi Kultúrpalota festett üvegen



Jelenetek Guillermo del Toro *A faun labirintusa*, 2006 (b) és Ujj Mészáros Károly *Liza, a rókatündér* (2015) című filmjéből. *A faun labirintusa* a mesék, a *Liza, a rókatündér* története a japán mitológia világát idézi meg. Nézz bele a filmekbe (vagy nézd meg őket), és figyelj meg, miként jelennek meg bennük a mágikus realizmus jellemzői!

- a) Milyen történelmi korszakot, eseményt idéz fel a novella? Írd ki a szövegből azokat a részleteket, kifejezéseket, amelyek alátámasztják állításodat!
- b) Értelmezd a történetet az alábbi szempontok alapján!

az átváltozás:

az átváltozás oka	Minek hatására következett be az átváltozás?	lehetőségek / korlátok	tanulság, többlet-jelentés
.....
.....
.....

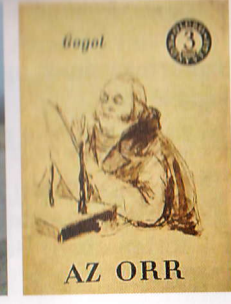
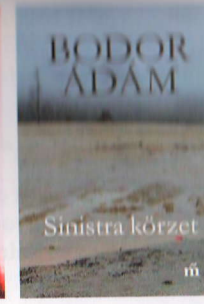
- c) Miként jelenik meg a sírvirág motívuma a novellában? Milyen jelentéstartalmakat hordozhat Lázár Ervin művében?
- d) Hogyan jelenik meg a haza és az otthon, a magyar – nem magyar kérdésköre, problematikája? Gondolataidat minimum 120 szavas esszében fogalmazd meg!
- e) Olvasd el Lázár Ervin naplójából az alábbi részletet! Hogyan valósulnak meg a leírtak a novellában? Gyűjts idézeteket, megállapításokat a T-táblázatba!

„Az igazi szintézis úgy jött létre, hogy meg akartam írni gyermekkorom kedvelt rácegresi történeteit, s belém dobbant: az ott élő emberek mesestílusában kell megjeleníteni őket, amelyben a racionális és az irracionális elem nehézségek nélkül, harmonikusan és tökéletesen összekeveredik.”

valószerű, reális, racionális

hihetetlen, irreális, irracionális

.....
.....
.....
.....



- f) Lázár Ervin *Csillagmajor* (1996) című kötetének stílusát tündéri realizmus néven említi a szakirodalom, mely a mágikus realizmus rokon értelmű megfelelője.

Megvalósulnak-e a mágikus realizmus jellegzetes vonásai *A keserűfűben*? Amennyiben igennel válaszolsz az adott jellemzőre, indokold!

a mágikus realizmus jellegzetes vonásai	I/N	indoklás, bizonyítás
valóság-hű ábrázolás	
varázslatos, mágikus elem	
a megtörtént csodát mindenki természetesnek tekinti	
érzésekkel, érzékeléssel kapcsolatos vonatkozások részletező megjelenítése	
az idő ciklikus vagy állapotszerű megformálása, esetleg „összeomlása”	
az ok-okozati viszonyok megfordítása, felfüggesztése	

A keserűfű, Lázár Ervin *Csillagmajor* című novelláskötetének egyik darabja, a **magyarországi németek kitelepítését** idézi meg, mely a második világháborút követően, 1946 és 1948 között zajlott. A folyamattól számoltalan bel- és külpolitikai probléma megoldását remélték, például az etnikailag homogén nemzetállam létrehozását a kollektív bűnösség elve alapján (mely hazánkat a saját német lakossága áldozataként tüntetheti fel), Magyarország helyzetének javítását vagy a határon túlról érkező magyarság letelepítését.

A történelmi valóságba ágyazott realista történet egy pillanat alatt lép át az irracionális világába. Az idős sváb házaspár nem akar Németországba menni, lefekszenek a fűbe, és ezzel szinte nyomtalanul el is tűnnek. Számukra ez az átváltozás ad lehetőséget arra, hogy megmeneküljenek a kitelepítéstől. A **helybeliek számára magától értetődő a csoda:** „állnak a lehevert gaz körül, mintha egy éppen beföldelt sír mellett

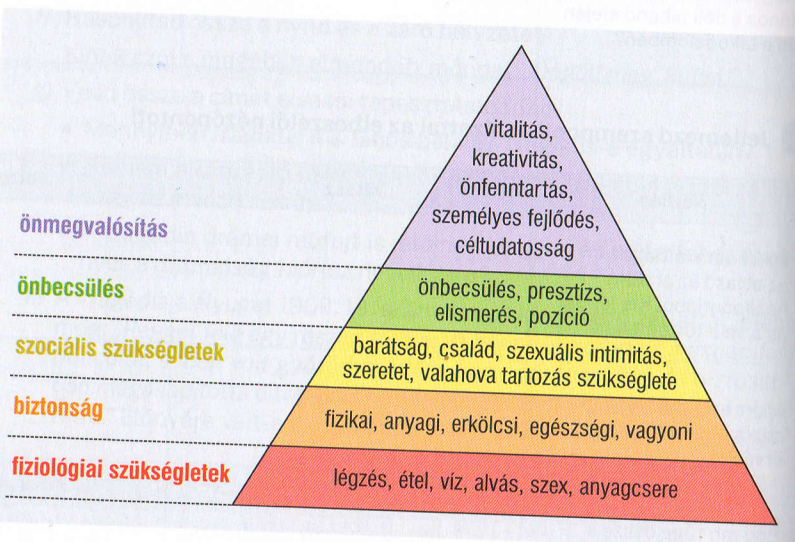
A mágikus realizmus olyan művészeti irányzat, amely valóság-hű ábrázolást és a varázslatos, mágikus elemek is természetesen a valóság-hűnek tűnnek fel. Gyakori benne a ciklikus vagy állapot-szerű megformálása, az ok-okozati viszonyok megfordítása.

A képeken olyan köborítói láthatók, melyek a mágikus realizmus sorolnak, vagy annak előzményeként említi.

...kölcsbír, hanem boncolóorvos, s meglepészik azzal, hogy elbeszélje mindazt, amit az emberi hullában talált. Az olvasó feladata a következtetés, az erkölcsi tanulságok levonása. A regényíró művészi okokból tartózkodik ettől, így őrzí meg művének személytelen egységét, megfellebbezhetetlen jegyzőkönyv jellegét." (Émile Zola: A naturalista regényírók, Sáray Erzsébet fordítása)

- Készíts belőle pókhálóbrával emlékeztetőt! A központi szó a „naturalizmus” legyen!
- Alkalmazd az idézet állításait a *Tragédia* című novellára!

6 Tanulmányozd a Maslow-piramist¹, majd oldd meg a feladatokat, és válaszolj a kérdésekre!



- Hogyan hat a személyiségre, ha alapvető szükségletei tartósan hiányt szenvednek?
- Tudsz-e példát mondani arra, amikor egy személy vagy egy csoport az alapvető szükségleteit képes alárendelni egy magasabb szükségletnek (vagyis a Maslow-piramis rangsora nem érvényesül)?
- A Maslow-piramis alkalmazásával magyarázd meg, milyen tényezők hogyan formálták Kis János személyiségét!
- Korunk milyen jelenségei kapcsolhatók a Maslow-piramis tanulságához? Miért nehéz egy társadalomban az alapvető létszükségletekben hiányt szenvedő emberek problémáinak kezelése?

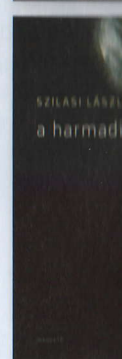
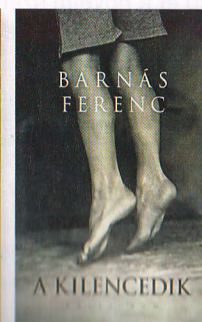
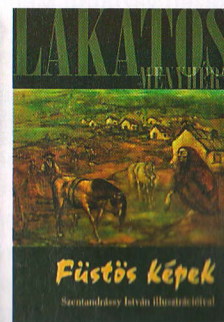


A *Tragédia* (1909) Móricz korai novelláinak egyik legismertebb és legkiemelkedőbb darabja. A cím alapján azt gondolhatjuk, hogy a mű valami jelentős érték pusztulásáról fog szólni. Az olvasói tapasztalat azonban ezt az előfeltevést nem teljesíti be, mert a főszereplő, **Kis János élete és halála ironikus közelítéssel kerül bemutatásra**. Az író úgy alkotja meg a figurát, hogy az olvasó távolságtartása vele szemben erőteljesebb, mint együttérzése. **Alakja erősen redukált**, eleve megvalósíthatatlan, **komikus vállalkozása szó szerint fullad kudarcba** a zárlatban. A torkán akadt húsdarab egyrészt beteljesíti a szereplő sorsát, másrészt kiteljesíti a vál-

alkozás értelmetlenségét. Mivel Kis Jánossal a novella világában senki sem törődik, ezért az elbeszélésben **kizárólag az elbeszélő nézőpontja érvényesülhet**. Az elbeszélői hang azonban meglehetősen **visszafogott, tárgyyszerű**. Nem magyarázza és nem értelmezi az eseményeket, így a feladat, valamint a cím és a történet széttartásának értelmezése a befogóra hárul.

Az **in medias res** kezdetű, klasszikus szerkezetű novellában az alaphelyzetet az billenti ki, hogy a gazda, Sarudy **az aratókat is meghívja** lánya lakodalmába. Az életét napszámból tengető zsellér, Kis János tudatában megjelenik egy **célképzet**, hogy az öreg nagygazdát kieszi a vagyonából. Ez a cél a figurának megfelelően kisszerű, együgyű és **nevetséges lázadás**. Komikus-ironikus voltát egyrészt az adja, hogy Kis János ezt hősieks küzdelemnek, feladatnak, **csatának tartja**. Másrészt lázadása azért is komikus, mert a **lakodalom eleve bőséget** is jelent. Olyan ünnepet, ahol mindenki annyit ehet, amennyit akar. Ösztönös lázadása nem kerülhet a figyelem középpontjába, hiszen a lakodalom természeténél fogva a környeztet figyelme nem rá irányul. Csak az elbeszélő figyelme fordul Kis János felé, akinek indítékai: az éhség, a gyűlölet és az irigység épp ekkor fordulnak saját maga ellen. **Indulata önpusztítóvá válik**, a feladat betölthetlenségével szembesülve lényegében **ösztönei döntenek sorsáról**. A befogadó akár visszataszítónak is találhatja Kis János önpusztító indulatát, az evés körül forgó tudatvilágát vagy fuldoklásának leírását. Mégis, a *Tragédia* jól megformált, hatásos elbeszélés. Arról gondolkodtat el, hogy **az életben egyszer jóllakni emberhez méltatlan vágy, de tragédia, ha ez a kicsinyes vágy sem teljesülhet**. Tragédia, mert fölemésztheti, eltörzithatja, önpusztításba sodorhatja a személyiséget.

Móricznak a 20. század első másfél évtizedében írt novellái **a társadalom peremvidékéről** adnak hírt, és jellemzően a falu életét tematizálják. E novellák témaválasztására és megformálására a **naturalista** hatás jellemző. Az elbeszélések életképszerű **jelenetekre** épülnek, **narrátoruk** első vagy harmadik személyben szólal meg, de **gyakran azonosul az egyik szereplő nézőpontjával**. Ez azt jelzi, hogy az elbeszélő többnyire érdekelt a történetben. E művek további jellemzője a **világszerű történetalkotás**, melyhez az író **anekdotikus elemeket** is felhasznál. Az elbeszélő rendszerint bemutatja a **falú rétegződését**, a történet **szereplőinek indítékait**. A novellák gyakori témája a **szegénység**, de a parasztromantikával szemben Móricz **prózávilágában** e téma árnyalt megközelítésével találkozhat az olvasó. Elbeszéléseiben a szegénységhez az **elesettség** és a **kilátástalanság** érzete éppúgy hozzátartozik, mint az **emberség**, a **méltóság**, az **öröm** vagy a **szeretet** megnyilvánulásai. A mai olvasó számára valószínűleg különös, hogy Móricz tárgyválasztása, elbeszélői stílusa meglepetésszerű újításnak hatott a *Nyugat* történetében.



A magyar irodalom néhány nagy klasszikus és a szegénység

Tanulmányozd a cédulákon olvasható három szöveget! Az íráskép és szövegjellemzők alapján melyikre miért mondjuk, hogy az epikus, a lírai vagy a drámai művek csoportjába sorolhatók?

FRANZ KAFKA: KIS MESE

– Ó – mondta az egér –, a világ napról napra zsugorodik. Először olyan tágas volt még, hogy féltem, elfutottam, és boldog voltam, hogy végre jobbra-balra a távolban falakat láttam, ám e hosszú falak olyan gyorsan haladnak egymás felé, hogy ez már az utolsó szoba, és ott a sarokban a csapda, amelybe futok.

– Csak futásod irányán kell változtatnod – mondta a macska, és felfalta.

(Tandori Dezső fordítása)

SZOPHOKLÉSZ: ANTIGONÉ – RÉSZLET

ISZMÉNÉ Hideg fut át, s tebenned ég a szenvedély.

ANTIGONÉ De tetszem így is, kiknek illik tetszenem.

ISZMÉNÉ Ha célhoz érsz. De vágyad el nem érheted.

ANTIGONÉ Ha nem bírom, ráérek abbahagyni még.

ISZMÉNÉ A lehetetlent célba venni sem való.

ANTIGONÉ Ha így beszélsz, meg kell gyűlölnöm tégedet,

S halott testvérünk is méltán gyűlölni fog.

Hagyj engem, dőre elhatározásomért

Szenvedjem el, mi vár reám; nem szenvedek

Semmit, mi elcsúfítsa szép haláloamat.

ISZMÉNÉ Menj hát, ha tetszik, ámde tudd, hogy esztelen,

Ha még s mégis szeretnek hű szeretteid.

Isméné a palotába megy, Antigoné oldalt távozik. A kar bevonul

(Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

PILINSZKY JÁNOS: NÉGYSOROS

Alvó szegek a jég hideg homokban.

Plakátmagányban ázó éjjelek.

Égve hagyta a folyosón a villanyt.

Ma ontják véremet.

az irodalom műnemei

líra	epika	dráma
(görög: lyra 'húros, pengetős hangszer')	(görög: epikosz 'elbeszélő')	(görög: drán 'cselekedni')
Többnyire magánbeszéd (monológ) típusú szöveg, csak korlátozottan, jelzőszerűen tartalmazhat epikus vagy drámai elemeket.	Elbeszéléssel (narráció) szerveződő, monologikus szöveg (az alakok megnyilatkozásai idézetek). Megformált elbeszélője van (narrátor).	Párbeszédben (diológus) szerveződő szöveg. Szerzői utasításokat tartalmaz (karakterre, annak lelkiállapotára, mozgására, beszédére vonatkozóan).
Érzelmi-hangulati-gondolati tartalmában a személyesség gyakori, de nem kizárólagos. A személyesség kivételül szerepekbe (szereplőre), tárgyakra (tárgyas líra).	Hagyományosan történetet beszél el (tere, ideje, szereplői, viszonyrendszere van), a cselekmény több szálon is futhat.	Kölcsönösen létesített viszony (a párbeszéd eleve létesíti a szereplők közt).
Jelen idejű beszéd, de felidézhet múltat és elképzelhet jövőt.	A múltban történt, már lezárult eseménysort mutat be.	Mozgásban lévő (dinamikus), a jelenben (most) változó viszonyt jelenít meg.
Többnyire kötött beszéd (ritmus, rím, szótagszám), a szöveg kisebb elemeire is érvényes (hang, szótag), szigorú megszerkesztettség, nyelvi sűrítettség: szókép- (hasonlat, megszemélyesítés) és alakzathasználat (ismétlés, ellentét) jellemzi.	Ok-okozati viszonyok mentén előrehaladó eseménysor vagy jelképes, utalásos szövegvilág jellemzi. A cselekmény mellett hangsúlyos lehet magának a szövegnek, az elbeszélés módjának a megalkotottsága.	Többnyire előadásra, megjelenítésre szánt mű, a színházban előadott dráma nem nyelvi jelekkel is él (mozgás, jelmez, díszlet, fény stb.).
Rövidebb terjedelem.	Rövidebb (novella, mese, anekdota, elbeszélés) és hosszabb terjedelmű (eposz, regény).	Korlátozott terjedelem (előadhatóság).

Nyelvhasználata verses vagy prózai is lehet.



A műnemek mint alapkategóriák tovább tagolódnak különféle **műfajokra és altípusokra**. Az epikus műnemén belül például alpműfaj a regény, melynek különféle típusait különböztethetjük meg a kalandregény, történelmi regény, detektívregény stb. A dal a lírai műnem egyik alpműfaja, de a lehet például siratóéneke, bordal, helyzetdal, udvarló ének.

Az irodalmi műfajok egyértelmű meghatározásának **több akadálya is van**. Csoportosíthatjuk a műveket tartalmi-tematikai vagy szerkezeti szempontok szerint éppúgy, mint terjedelmi, formai vagy kommunikációs szerepbeli jegyeik alapján.

Az irodalom **történetisége** a műnemek, műfajok folyamatos **változását** is jelenti. Az új alkotók a meglévő műfaji kereteket módosíthatják, tágíthatják, feloldhatják vagy követhetik. Az irodalom történelmének is új rendszerező elveket alakíthat ki.

Korunk irodalmának például egyik jellemzője a műnemek közti **határok elmosása**, a hagyományok, a konvencióknak a **műfajokra** is kiterjedő **szabad kezelése**. Ez a jellemző gyakran megnehezíti a művek vagy lehetetlenné teszi az alkotás műnemi vagy műfaji kategóriába való besorolását. Mindezt mutatja, hogy az irodalomban **nincsenek végleges szabályok**, változatlan művészi alapformák. Műfajtablázatunk is a hagyományos felosztás egy **lehetséges összefoglalása** csupán.

Az 1. feladat megoldása, valamint eddigi tanulmányaid és olvasói tapasztalataid alapján gyűjtsd össze fürtábrával, mi mindent tudsz már a műnemekről és a műfajokról!

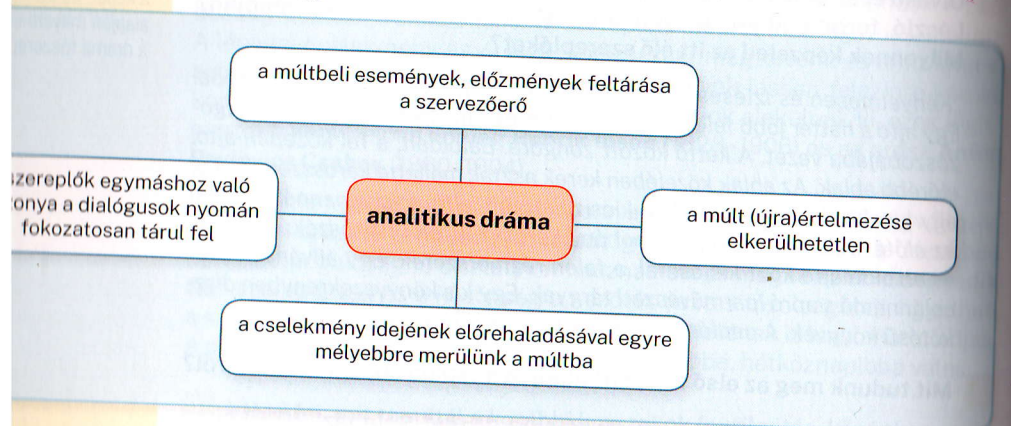
Olvasd el az összefoglalót, és nézd át a műnemtáblázatot! Tégy (✓) jelet azokhoz az információkhoz, amelyek gyűjtőmunkádban is szerepelnek! Tegyé (+) jelet azokhoz, amik most nem jutottak eszedbe, vagy eddig nem tudtál róluk!



Irodalmi műalkotások meghatározott jellemvonások alapján történő **rendszerezése**, csoportosítása az irodalomról való beszéd **hagyományos** törekvései közé tartozik, ugyanakkor **minden mű kialakítja a maga fogalmait**. Az ókori görög irodalom rendszerezője, Arisztotelész például megkülönböztette el az epikától a lírát. A **műnemek** ma ismeretes felosztása mindössze **százötven évszázad** szilárdult meg. Ez a felosztás három alapvetőnek tekintett emberi magatartás-, illetve emlékeletforma alapján a **líra**, az **epika** és a **dráma** műnemébe sorolja az irodalmi műveket.

múltbeli esemény	hatása a jelenre
oktor apja annak idején len életet élt, szeretőket	
oja annak idején hivatalnok- m volt mindig becsületes, jóindulata mentette meg.	
ad Lindéné udvarlója volt an.	

7 Az alábbi ábra alapján indokold meg, hogy a Nóra miért analitikus dráma!



8 Értelmezd a darab motívumait a táblázat segítségével!

funkciója a drámában	jelképes jelentése

9 Gondold át, szerinted hogy működik egy ideális család! Milyen szerepekérei vannak ebben a férjnek/apának és a feleségnek/anyának?

10 T-táblázatban gyűjts érveket, melyek az előnyei és a hátrányai a hazugságra/elhallgatásra épülő kényelmes életnek és az őszinteségre épülő konfliktusos életnek!

11 Olvasd el az alábbi, Nórára vonatkozó idézeteket, és válaszolj a kérdésekre!

„Gyermek vagy, Nóra” (Lindéné)

„Egy férfi számára nincs semmi olyan leírhatatlanul édes és megnyugtató, mint tudni, hogy megbocsátott a feleségének... hogy teljesen őszinte szívből megbocsátott. Hisz az asszony ezzel szinte kétszeres értelemben a tulajdona lett; mintegy újra világra hozta; valahogy egyszerre a felesége és a gyermeke. Ilyen leszel te is énnekem ezután, te kis tanácstalan, gyámoltalan teremés. Ne aggódj semmit, Nóra, csak hozzám légy nyíltszívű, majd leszek én az akaratom, a lelkiismeretem.” (Helmer)

„Ne nézzek az én legdrágább tulajdonomra? Mindarra a gyönyörűségre, ami az én egyedüli, teljes tulajdonom?” (Helmer)

„Ha jó és készséges lennél, a kis mókus ide-oda futkosna, mindenféle mókát csinálna.” (Nóra Helmernek)

„Úgy beszélsz, mint a gyermek. Nem érted a társadalmat, amelyben élsz.” (Helmer)

„Amikor otthon voltam, papa elmondta nekem a véleményét, s nekem ugyanaz volt a véleményem; s ha más volt, eltitkoltam; mivel azt nem szerette volna. Babagyerekének nevezett, játszott velem, ahogy én is játszom a gyermekeimmel. Aztán ide kerültem a te házába... [...] S te mindig olyan jó voltál hozzám. De az otthonunk nem volt más, csak egy játékszoba. Én a te babafeleséged, ugyanúgy, ahogy otthon a papa babagyermeké.” (Nóra)

- Hogyan tekint Nórára a környezete?
- Hogyan tekint ő saját magára?
- A fenti szövegrészek alapján hogyan jellemeznéd Nóra a családban betöltött szerepét (anya, feleség)?
- Szerinted Nóra karakterét tekintve van-e jellemfejlődés a drámában?

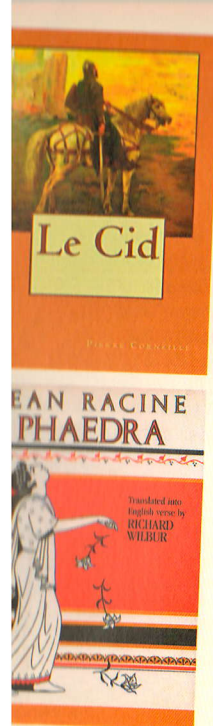
12 Olvasd el Helmer sorait, amelyek a dráma tetőpontján hangzanak el, majd válaszolj a kérdésekre!

„Olyan hihetetlen az egész, hogy föl sem tudom fogni. De azon kell lennünk, hogy valahogy rendbe szedjük. [...] A dolgot mindenáron el kell ütni... ami pedig kettőnköt illet, úgy kell festenie, mintha minden úgy volna köztünk, mint azelőtt. De természetesen csak a világ szemében. Továbbra is itt leszel a házban, ez magától értetődik. A gyermekeket azonban nem nevelheted, azokat nem bízhatom rád... Ó, hogy ezt neked kell mondanom, akit annyira szerettem, s akit még most is!... No de ennek vége. Ezentúl nem a boldogságról van szó... hogy a maradványokat, a csontokat, a látszatot megmentsük.”

- Mi a legfontosabb Helmer számára? Mit mond ez el az értékrendjéről?
- Hogyan értékeled Helmer Nórával kapcsolatos ítéletét, kijelentéseit?
- Szerinted mennyire lehetett az ilyesfajta vélemény elfogadott Ibsen korában és mennyire manapság?

13 Hogyan kapcsolhatók az alábbi témák a drámához? Gondold át, és készíts rövid jegyzetet!

- Erkölc és bűn (Nóra szerint az embernek a törvények ellenében is jogában áll megvédeni a férje életét.)
- Önmagunkkal szembeni kötelesség (Nóra nemcsak férjét hagyja el, hanem a gyermekeit is, mivel az önmagával szembeni kötelességet fontosnak tartja.)
- Lehet-e tovább élni egy sérült kapcsolatban úgy, hogy a körülmények nem ideálisak, bár nyílt agresszió nem tapasztalható?



Pierre Corneille: *Cid*.
Jean Racine: *Phaedra*.
Hogyan jelenik meg szenvedély és a józan ész konfliktusa a két gérdiában? Mennyiben érvényesülnek bennük a boileau-i elvek?

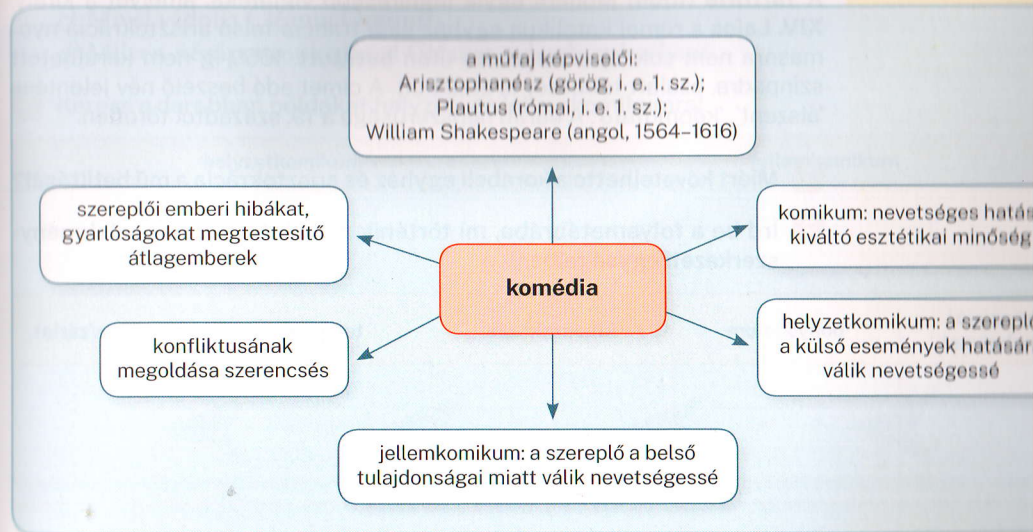
Értelme és Nicolas Boileau *Költészettan* (1674) című munkájának részleteit! Gyűjtsd ki, milyen elvárásokat fogalmaz meg a szerző a korabeli színdarabokkal kapcsolatban!

Akármilyen a tárgy, ha fölséges, ha kedves, igazodjék a rím a józan értelemhez.
Úgy látszik, egyik a másikával perel, de szolga csak a rím, és engednie kell. [...] Ha viszont nem törődsz vele, fejedre lázad, s akkor az értelem bottal üti nyomát csak. Ezért szeressük a józan eszt. Érdemet s fényt írásműveink csak tőle nyerjenek. [...] A hamis csillogásnak harsány hagymázait hagyjuk Itáliának. Mindenben ez legyen célunk: a Józan Ész [...] Meghatni, tetszeni: ezt tartsd szemed előtt; olyan módszert s fogást találj ki, mely leköt. A cselekmény legyen kiterelve előre, már kezdetkor legyen témád bevezetője. [...] A szín helye legyen pontos, határozott. Spanyolországban a költő egy puszta napban akár éveket is zsúfolhat a darabban. Ott még kisgyermek a hős az idomtalan színdarab elején, végén szakálla van. De bennünket az Ész vezet szabálya rendjén: úgy kívánjuk, legyen jól formált a cselekmény, történjék egy eset, egy helyen, egy napon; kezdettől végig azt lássuk a színpadon.
(*Rónai György fordítása*)

5 Az alábbiakban a 17. századi francia színház néhány jellemzőjét olvashatod! Jelöld x-szel azokat a vonásokat, amelyek nem voltak jellemzők sem az antikvitás, sem a reneszánsz színházi kultúrájára! Válaszaidat indokold!

állítások
Az arisztokrata magánszínházak mellett jelen voltak a köznépi igényeit kiszolgáló népszínházak is.
A díszletnek nem volt nagy szerepe.
A jelmezek nem a dráma történelmi korához, hanem a kor divatjához igazodtak.
A színpadot függöny választotta el a nézőtértől.
Ötfelvonásos drámákat játszottak.
A színházakban színésznők is játszhattak.
Arisztotelész drámaelmélete alapján betartották a hármasszabályt, azaz a drámák egy helyszínen, egy nap alatt, egy cselekményszál mentén játszódtak.
A mértéktartás és az illendőség elve miatt az események jelentős része nem a színpadon zajlott.

6 Az alábbi ábra alapján fogalmazd meg a komédiáról egy online enciklopédiában!



7 A kedvenc vígjátékból vagy sorozatból hozz példát jellem- és helyzetkomikumra!

8 Tanulmányozd a commedia dell'arte és a farce fogalmát, valamint az alábbi képeket, majd válaszolj a kérdésekre!

farce	commedia dell'arte
<p>A farce és közönsége</p> <p>A farce a 14. századi Franciaországban alakult ki; kezdetben a vallásos témájú darabok komikus betéteit, később a rövid realizisztikus, gyakran trágár vagy tréfás csattanóra végződő jeleneteket neveztek így. Alakjai általános emberi tulajdonságokat (kapzsiság, ravaszság, képmutatás stb.) testesítettek meg.</p>	<p>Pantalone szerenádjja</p> <p>A commedia dell'arte a 16. századi Itáliában kialakult kultúrális színházi típus, amelyben a népies és irodalmi nyelvet ötvöző drámaszöveg együtt alakult a házi előadással. Jellemző típusokat (tipikus szereplőket, pl.: <i>Pantalone</i> (zsugori, kéjszívű kereskedő), <i>Dottore</i> (tudáskereső orvos vagy ügyvéd), a sorsüldözött szerelmespár, <i>Colombina</i> (a szerelmeseiket segítő szolgálólány) és zannilgyis a szolgák (<i>Arlecchino/Brighella/Pulcinella</i>)).</p>

a) Melyek a két műfaj/színházi típus hasonlóságai és különbségei?
b) Mely jellemzőik jelennek meg Molière darabjaiban is?

a mű	megidézett szöveg
<p>PARTI NAGY LAJOS: SZÍVLAPÁT¹ (holaha zanzák²)</p> <p>„hezitt állok, mást nem tehetek”</p> <p>Egy originál haza-ötlet hiányzott péntek éjszaka. Az égbolt füstös, lomha kotlett, szállongott rím és vérszaga. „Elmentem és megyek haza”, de hogy hová, az fel nem ötlött, fáradt agyam a fellaza memórián át kikönyöklött. A Duna csak folyt és Plaza, folyott le rajta kurd, török, lett, múlt és jövő híg halmaza, folyott le szerzet és öröklet, <i>elmentem én hová haza,</i> s a rím kedvéért negyed öt lett.</p> <p>*</p> <p>Ezernyi fajta népbe töppedt, de hetyke elmebajza áll, láttam, egy szónok ordibál: csak keze van, mit égbe lökhet, mert bár a múlt merő öröklet, miért, hogy sorsa íly fatál’, s csörgőként rázva csontos öklet, azt hiszi, megdeterminál?</p> <p>*</p> <p>Ha nyelvvel és ha felesel, ha Cola Light, ha langy melasz, ha pótkávét, mit teleszel kenyérrel nénikém tavasz, ha egyfogaddal megeszel, a nyammogásod is vigasz, ha fel-feldobott kő leszél, ha óvatlan vagy épp ravasz, és mondjuk puff, és rámesel, hazám, hazám, te Mol, te Shell, te szép aranykalászvegasz, tiéd vagyok, bármit teszel, tehozzád mindenem ragasz kodik s adyk.</p> <p>*</p>	<p>„Itt állok, másként nem tehetek.” (Luther)</p> <p>„Az éjjel hazafelé mentem” (József Attila: <i>Hazám</i>)</p> <p>„A Duna csak folyt.” „Anyám kún volt, az apám félig székely, félig román, vagy tán egészen az.” „A Dunának, mely mult, jelen s jövőndő, egymást ölelik lágy hullámai.” (József Attila: <i>A Dunánál</i>)</p> <p>„Ezernyi fajta népbetegség, szapora csecsemőhalál” (József Attila: <i>Hazám</i>)</p> <p>„[...] szorítja, nyomja összefogja egyik dolog a másikat s így mindenik determinált.” (József Attila: <i>Eszmélet</i>)</p> <p>„Föl-földobott kő, földedre hullva” „És, jaj, hiába, mindenha szándék, Százszor földobnál, én visszaszállnék, Százszor is, végül is.” (Ady Endre: <i>A föl-földobott kő</i>)</p> <p>„Hazám, hazám, te mindenem! Tudom, hogy mindenem neked köszönhetem.” (Erkel Ferenc <i>Bánk bán, szövegkönyv: Egressy Béni</i>)</p> <p>„Lesz vigasz / Lösz vögösz / Lasz vagasz / Lisz vigisz / Lusz vugusz” (Tandori Dezső: <i>Hogy ki ne jöjjünk a gyakorlatból</i>)</p> <p>„Tied vagyok én nagy haragomban [...]” (Ady Endre: <i>A föl-földobott kő</i>)</p>

a mű	megidézett szöveg
<p>Mentem haza, s a haza hol van? halkan szuszogtak kinn a fák, álltak mint ágyúk, huzagoltan, s szétágyúzták az éjszakát. A rím kedvéért: bandukoltam, mögöttem már a Jászai, és jöttek vélem szembe holtan kockacsaták vén ászai, aranypufajka rajtuk, könnyű, vattás, itt minden éjjel hídavattás.</p> <p>*</p> <p>Az én hazám kopott kabátú, de nékem zizzenő dzsoging, szemében egy-egy szívlapát bú, csuklik kicsit, kicsit meging, a forma rácsán rendre átbú (bár össze kéne tartanom) a szertelóbált kezü-lábú, de hazafias tartalom, mit illenék kiköltönnem: hazám hazám te min – de nem.</p> <p>*</p> <p>Engem a látvány meghazáztat, én városom megkönnyezem, Budapest, mint egy nyári láz hat, és lázmérővel szúr szemem. Mint szerteszórt, lágy pislogás, nézlek, higanygőz partidon, te százszor összejárt kamás’, mennyit kibír egy versidom, csámpás rímecskék mennyi ökrét, és mennyi rep kénynt, limlomot, mi egy kádmélyi szürcs öröklét rossz lefolyóján elfolyott, vagy most folyik le rajta épp, titá titá ez töltelék.</p> <p>*</p> <p>A péntek éj most foszlad át, keletről bordó kombiné, tolnak egy rózsaszín ladát az utcán Zombi s Zombiné. Mivel a Zombi készüléke tök lemerült Vecsés alatt, s az erőltetett feltöltése leszívta nékik a Ladat.</p> <p>*</p>	<p>Arany János: <i>Hid-avatás</i></p> <p>„Az én apám kopott kabátú, De nekem új ruhát veszen S beszél nekem egy szép jövőről Szerelmesen.” (Ady Endre: <i>Proletár fiú verse</i>)</p> <p>„Engem egy pillanat megölkhet [...]” (Ady Endre: <i>Harc a Nagyúrral</i>)</p> <p>„Kombiné, kombiné, a csipkés kombiné, Még az éjjel fölhajtom majd én.” (<i>kuplé, Szenes Andor mulatós, pajzán dalszövege</i>)</p>

Hazám, kiírtam már magam,
s ha olykor, dinnyehéj nyomán,
verses lovam megúsztatam,
novell kéne inkább s román,
s ha épp novell, félig román,
vagy tán egészen az,
líram szájában édesül az étel,
két szék között, az már igaz,
mire megy gyémánttengelyével
ki nem nyugodhat egy lován?

Hazám, te szép vezérfonál,
ne hidd, hogy elveszítelek!
A hajnal már a sarkon áll,
köztisztaságimunka kezd.
Elszódalolt egy évtized,
s bár törmelék az lenne még,
mi csattogott volt, hév tüzed,
akár a gáz, dűnnyögve ég,
dűnnyög a lumbágós derék,
a század kissé megtized,
kevesebb lend és több kerék,
s nátótag lettek Ischlerék.

Az éjjel bársony nescafék.
Hültek az utcán, két csapott
kanál és tejporszármazék;
rányitottam a vízcsapot.
Ki ingyenc, az tán fölsikolt,
de lassabb volt a gáz, min
a kávévíz csak tapsikolt,
és dongott, mint a jázmin,
szellőzködött a nagy melegbe,
míg odva mélyén elsimedve
morgott e nyelvi mű miatt,
morgogon, aki buksi medve,
édes hazám, ne vedd szivedre,
hadd legyen hús

(2003)

„A rakodópart alsó kővén ültem,
néztem, hogy úszik el a dinnyehéj.”

(József Attila: A Dunánál)

„[...] az apám félig székely,
félig román, vagy tán egészen az.”
„Anyám szájából édes volt az étel”

(József Attila: A Dunánál)

„Az embered, ha nem ma-ember,
Kapjon új s új lovat.”

(Ady Endre: Új s új lovat)

„Az éjjel hazafelé mentem [...]”

„[...] nagy, álmos dzsungel volt a lelkem
s háltak az uccán. Rám csapott,
amiből eszméletem, nyelvem
származik s táplálkozni fog,
a közösség [...]”

„lelkem sikoltva megriad,,

„[...] éreztem, bársony nesz inog,
a szellőzködő, lágy melegben
tapsikolnak a jázminok [...]”

„[...] vagy itt töpreng az éj nagy odva
mélyén: a nemzeti nyomor.”

„Totyogjon, aki buksi medve
láncon – nekem ezt nem szabad!”

„édes Hazám, fogadj szivedbe,
hadd legyen hűségese fiaid!”

(József Attila: Hazám)

- Jellemezd a vers- és beszédhelyzetet! Milyen helyzetben szólal meg, mi tudható a szöveg alapján a beszélő szándékáról?
- Mikor kapcsolódik be az olvasó a séta alatti meditációba, meddig tart ez a séta? Mennyiben jellegzetes a napszaktoposzok használata? Említs néhány példát hasonló versszituációra (szerző, műcím)!
- Melyek a séta szövegben említett helyei, tereppontjai?

- Hogyan függhet össze a meditáció tétjével az önreflexív alakzatok (magára a vers írására vonatkozó megjegyzések) nagy száma? Gyűjts a versből ilyeneket, értelmezd a szerepüket, jelentésüket!
- Gyűjtsd ki a versből azokat a szöveghelyeket, ahol megjelenik a haza szó!
 - Melyik előfordulás milyen gondolati és érzelmi viszonyt létesít a vendégszöveggel?
 - Melyik előfordulás milyen nyelvi-poétikai eszközzel érzékelteti a versbeszélő ambivalens, vívódó kapcsolatát a hazával?
- Válassz ki néhány megidézett verset! Keresd meg és olvasd el a teljes szövegét! Olvasói tapasztalatod alapján értelmezd a Parti Nagy-verssel összefüggésben!
 - Mit gondolsz, milyen többletjelentést hordozhat, hogy a legtöbb kapcsolatot József Attila Hazám ciklusával és A Dunánál című ódá-jával alakítja ki a Parti Nagy-vers?
- Milyen üzenetet közvetíthet az irodalom természetéről, a költő és költészet szerepéről, a haza és önazonosság kérdésköréről a vendégszöveg-áradat és a feltűnő törmelékesség?
 - Hol és milyen jelentésben jelenik meg maga a „törmelék” szó is a versben?
- Gyűjtsd ki a versből azokat a részleteket, amelyek a rendszerváltást követő évtizedről adnak ironikus korfestő tablót!
- A végiggondoltak alapján hozd összefüggésbe a címet a vers szöve-gével! Milyen jelentésben szerepelhet a címben a szívlapát?
- Hogyan hozza létre a versnyelv a kimondás és elhallgatás, az állítás és visszavonás, az elfogadás és távolságtartás folytonos billegését?
 - Tekintsd át a táblázatot! Értelmezd, az egyes nyelvi eljárások ho-gyan vesznek részt a billegtetésben!
 - Írj minden nyelvi eljáráshoz legalább további egy saját példát!

nyelvi eljárás	példa	nyelvi eljárás	példa
a szó csonkolása	„összejárt kamás”	visszavonás	„hazám hazám te min – de
elhallgatás	„hadd legyen hús”	rím	„dzsoging – meging”
átalakítás	„hezitt állok”	szleng szavak	„tök lemerült”
rontás (elválasztás)	„tehozzád mindenem ragasz kodik”	divatszavak	„Cola Light”
szóteremtés	„elszódagolt”	depoetizálás	„két csapott kanál és tejporszármazék”

4 T-táblázatban gyűjts érveket, hogy a dráma inkább művészi vagy emberi dilemmákról szól-e!

Főként művészi dilemmákról szól, mert...

Főként emberi dilemmákról szól, mert...

5 Töltsd ki a táblázatot a szereplők kapcsolatrendszeréről! Hogyan viszonyul mindehhez az, hogy Csehov saját meghatározása szerint a *Sirály* komédia?

Ki?	Kibe szerelmes?	viszonyuk jellemzése (művészi, magánéleti vagy mindkettő)
Arkagyina	Trigorin	
Trigorin	Nyina	
Nyina	Trigorin	
Trepļov	Nyina	
Mása	Trepļov	
Edvegyenko	Mása	
Ilina	Dorn	

6 A darab egyik fő eleme a hiábavaló szerelmi vonzódás, a viszonzatlan szerelem. Hol találkoztatok ezzel a motívummal korábbi irodalmi tanulmányaitok során? Milyen műfajokban jellemző ennek a komikus és tragikus ábrázolása?

7 Olvasd el Almási Miklós *Mi lesz velünk, Anton Pavlovics?* című könyvének részletét, majd válaszolj a kérdésekre, oldd meg a feladatot!

...hajdonképpen azt kellett volna írnom címként, hogy *Mi van velünk, Anton Pavlovics?*, mert Csehov sosem beszél a jövőről – diagnózisokat kínál. Csak mi tehetünk róla, hogy napjainkban válnak találóvá a jeleink. Gondoljunk darabjainak szerelmi bonyodalmaira. Mindegyikben párhuzamos viszonyok szövődnek vagyunk tanúi, de egyben ki is vagyunk zárva valamiből. Nemcsak azért, mert a szerelmi »sztorik« a falakon kívül szövődik, és csupán jeleit láthatjuk a játékban. Hőseit valami furcsa önkontroll fogja meg, sohasem adják át magukat a szenvedélynek, vagy ha igen (mint Nyina a *Sirályban*), akkor a szerelm csupán valami ürügy, valami más hamis tudata. Mintha öntudatlanul is éreznék, hogy az a szerelmi hősi szerelemnek érznek, csak »neve« valami másnak, amit az élettől szeretnének kicsikarni, amit a szerelemben képtelenek megtalálni. Ma már sejtjük, hogy ezek a figurák nem tudnak szeretni – és hogy ennek felfedezésével lett hihetetlenül profetikus költő.”

- Mit ért azon a szerző, hogy Csehov sohasem beszél a jövőről, csak „diagnózisokat kínál”?
- Említs példát a drámából olyan esetekre, amikor a szereplőket „önkontroll fogja vissza”, és nem adják át magukat a szenvedélynek!
- Egyetértesz-e azzal az állítással, miszerint Csehov figurái „nem tudnak szeretni”? Válaszodat indokold!

8 Olvasd el Kemény Zsófi író, költő, slammer *Csehov: Sirály* című, 2012-ben előadott slamjének szövegrészletét, majd válaszolj a kérdésre, oldd meg a feladatokat!

én sose jutok egyről a kettőre, mert hogy másfélnél mindig elszámolom valahogy [...] művész mert a fizetésem, ha van, mindig utalással egy hónap (már hogy így utalgatnak rá egy hónapig, hogy [majd egyszer)

minden, amit írok zseniális és ez egy k*rra erős szabály, mert nagyon sok a [kivétel

[...] orosz realista dráma minden klappol na jó, a dráma szót talán kicserélném katasztrófára de ez megírja magát helyettem, nem is erről akarok [beszélni, hanem az egyszerűség kedvéért hívjuk csak most Bélának olyan régen írtam már szerelemről

most se fogok, úgy sejtem a múltkor is megint sírásig sétáltam magam [Újpes

kell ez nekem? nem kell [...] pedig a szerelemről csak hallgatni lehet örökké (pff) nyál [...] szóval láttam Bélát azóta, és méretes senki és én imádom a senkiket viszont, ha Béla megbocsát, nem leszek [öngyilkos mi

ha nem bocsát meg, akkor talán akkora művész vagyok, hogy lecsapom, [a fejem felett rep

ja, csak egy angyal volt vagy tényleg az önhalál?

- Milyen egyéni és művészi válsághelyzetet helyez középpontba a fenti szöveg?
- Keresd meg azokat a sorokat, amelyek konkrétan utalnak Csehov *Sirályára*!
- Ha van lehetőség, nézd meg a videót egy videómegosztó oldalon!

9 Olvasd el az idézeteket, és értelmezd a sirálymotívum lehetséges jelentéseit!

idézet	lehetséges jelentés
NYINA Engem pedig úgy vonz valami ehhez a tóhoz, akár a sirályt. (I. felvonás)	
TREPLJOV Voltam olyan aljas, hogy lelőjem ezt a sirályt. A lába elé teszem. [...] Nemsokára ugyanígy megölöm magamat is. (II. felvonás)	
TRIGORIN Egy kis elbeszélés témája: egy tó partján gyermek-kora óta él egy fiatal lány, olyan, mint maga; szereti a tavat, akár a sirály, és boldog és szabad, akár a sirály. De véletlenül jött egy ember, meglátta, és unalmában elpusztította, mint ezt a sirályt. (II. felvonás)	
TRIGORIN Olyannak látom majd emlékezetemben, amilyen azon a verőfényes napon volt [...] a padon meg akkor ott feküdt a fehér sirály. (III. felvonás)	

a) Vizsgáld meg a szöveget a szemponttáblázat segítségével! A szempontokhoz keress idézeteket! Értelmező megjegyzéseid rövid, 1-2 mondatos szövegek legyenek, az értelmező reflektálás 3-4 mondat!

	idézet	értelmezés
az én belső világának jelene
az én belső világának múltja
külső világ jelene
értelmező megjegyzés, reflektálás



Paul Klee: *Angelus*, 1920. Klee képe megőrzi, ugyanakkor újítja a hagyományos valábrázolásokat. Mit tegyünk a hagyományból, mit alakít át a kép?

b) Milyen szerepük van a vers poétikájának alakulásában a költői képeknek és az alakzatoknak? Vizsgáld meg a vers stíluseszközeit grafikai szerző (pl. fürtábra, Venn-diagram) segítségével!

c) Olvasd el a vers keletkezését megelőző történelmi eseményekről szóló szöveget, majd alakítsd át a verset naplóbejegyzéssé!

1944. március 19-én német csapatok szállták meg Magyarországot, és még március folyamán megérkezett Budapestre Adolf Eichmann, a német Birodalmi Biztonsági Főhivatal zsidóügyi osztályának vezetője. 1944. április 23-án megszületett a döntés Adolf Eichmann és a magyar kormány között a magyar zsidóság átfogó deportálásáról.

d) Fejtsd ki 150-200 szó terjedelemben gondolataidat arról, milyen összefüggés van a versben megszólaló én önmagához való viszonya és az én és a külső világ viszonya között!

A szerelem elégiái

Az elégia műfajának gazdag formai és tematikus jellemzői között külön figyelmet érdemel a szerelem. A **műfaj** lehetővé teszi, hogy **a dal egyszerűségénél összetettebb élmények, érzések** szólaljanak meg a versben, pl. az óhaj, a vágy csöndes derűje mellett a belátást sugalló rezignáció. Ezt tapasztalhatjuk az antik görög **Mimnermosznál**, **Catullus** Lesbia-verseiben, **Ovidius Amores** címmel összegyűjtött szerelmi elégiáiban vagy a romantika magyar szerelmi költészetében is. **Kisfaludy Sándor** Himfy-verseinek első köteté, *A kesergő szerelem* versei elégiák. **Vörösmarty Mihály** és **Petőfi Sándor** szerelmi költészetének számos darabja szintén elégia vagy elégikus hangoltságú vers.

Az elégia műfaja által keretezett szerelmi témák a 20. századi lírában is továbbélnek. Megszólalnak a nyugatosok lírájában, pl. **Tóth Árpád** (*Esti sugárkoszorú*), **Kosztolányi Dezső** (*Szeptemberi áhítat*) és **Ady Endre** műveiben (*Valaki útra vált belőlünk*). A *Nyugat* későbbi nemzedékeinek költészetében is megjelenik az elégikus-szerelmes hang: pl. **József Attila** (Flóra-versek), **Jékely Zoltán** (*Balatoni elégia*) verseiben, és jelen vannak a századvég és a 21. század magyar lírájában is: **Petri György** (*Hogy elérjek a napsütötte sávig*), **Takács Zsuzsa** (*Szerelmes ének*), **Kemény István** (*Szerelmi téma*), **Tóth Krisztina** (*Szerelmesvers*), **Lackfi János** (*Úgy moccansz*) műveiben.

1 Olvasd el Vörösmarty Mihály versét, majd válaszolj a kérdésekre, és oldd meg a feladatokat!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY:

KÉSŐ VÁGY

Túl ifjuságomon,
Túl égő vágyimon,
Melyeknek mostohán
Keserv nyílt nyomdokán;
Túl a reményeken,
Melyekre hidegen
Éjszínű szemfedőt
Csalódás ujjja szőtt;
Túl a szív életén

Nyugottan éledém,
Mit sors s az ész adott,
Az őszi szép napot.
De hogy megláttalak,
Szép napvilágot,
Kivántam újolag
Már eltűnt koromat;
Kivántam mind, amit
Ábrándos álma hitt:
Az édes bánatot,
Mely annyi kéjt adott,

A kínba fúlt gyönyört,
Mely annyiszor gyötört.
Hiába, hasztalan!
Ifúság és remény
Örökre veszve van
Az évek tengerén:
Remélni oly nehéz
A kornak alkonyán,
S szeretni tilt az ész
Letűnt remény után. (1839)

a) A józan ész és az újraeledő vágy, valóság és lehetőség áll szemben egymással a versben. Vizsgáld meg a vers 1–12. sorát! Döntsd el, valóban nyugodt élet-e a beszélő jelen állapota vagy csupán bele-nyugvós? Az idézetekhez fűzz rövid magyarázatot!

nyugalom	belenyugvás
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Gaspar David Friedrich: *Nő az ablaknál*, 1822 (b). Claude Monet: *Nő a kertben*, 1867. Hogyan kapcsolható a két kép témája a Vörösmarty-vershez? Milyen érzéseket, benyomásokat emelnek ki a művek?



3 Az alábbi képeken költők múzsái, szerelmei szerepelnek. Kik ők? Mely magyar művészekhez kapcsolódnak? Röviden, maximum 3-4 mondatban foglalj össze az ihletadó szerelmi történeteket!

múzsza	történet

Továbbélő és megújuló hagyomány

Balassi Bálint (1554–1594) műveinek jelentős része az ún. **Balassa-kódexben** maradt ránk, melyben a bevezető szerint megtalálhatók „Balassi Bálintnak kölem-kölemféle szerelmes éneki, kik között egynéhány isteni dicsíret és vitézsígről való ének is vagyon.” Szerelmi lírájának legfontosabb múzsája **Losonczy Anna** volt, hozzá írta az **Anna-**, majd később a **Júlia-verseket**.

Balassi több nyelven beszélő, nagy műveltségű költő, poeta doctus volt. **Költészetét összegzi a korabeli szerelmi líra hagyományait, de egyben meg is újítja őket.**

1 A trubadúrlíra, a dolce stil nuovo vagy a petrarkizmus évszázadokra meghatározták a szerelmi költészetet. Párosítsd a leírásokat a szerelmi líra fent megnevezett három hagyományával!

A stílus szerelemfelfogásában Platón hatása érvényesül. A szerelem minden erény forrása, az erkölcsi tökéletesedéshez és szellemi megtisztuláshoz vezető út. A költeményekben megjelenő érzés mentes minden földi érzéstől és erotikától. Ez a tiszta, eszményivé lényegült szeretet az isteni lényeghez visz közelebb, vagyis a szerelem a legmagasabb tökéletesség, az istenség megközelítésének eszköze.

A versek olyan – a megelőző korszakokból már jól ismert – konvencionális jegyeket tartalmaznak, mint az életre szóló szerelem, a szeretett nő eszményítése vagy a hódoló és hölgye közti távolságtartás. Ugyanakkor újszerűségük, hogy a bennük megjelenő szerelem világi élmény: a nő iránti vonzalom eszményített, de földi asszonynak szól. Sajátos formakincs és tematika jellemzi, melyek részben sablonokká merevültek a követők költészetében.

A nő előkelő származású, férjes asszony, ellenállhatatlan szépség, magasabb rendű lény. A hódoló szerelmet a távolságtartás jellemezte, amely jelenthette az imádott hölgytől való tényleges térbeli, de a társadalmi vagy erkölcsi távolságot is.

2 Olvasd el a verset, majd válaszolj a kérdésekre, oldd meg a feladatokat!

BALASSI BÁLINT: HOGY JULIÁRA TALÁLA, ÍGY KÖSZÖNE NÉKI
*az török „Gerekez bu dünya sensiz” nótájára** [*nem kell a világ nálad nélkül]

Ez világ sem kell már nékem Nálad nélkül, szép szerelmem, Ki állasz most énmellettem; Egészséggel ¹ , édes lelkem!	Én drágalátos palotám, Jó illatú, piros rózsám, Gyönyörű szép kis violám, Élj sokáig, szép Juliám!	Szerelmedben meggyúlt Csak tégedet óhajt lelker Én szívem, lelkem, szerel Idvöz légy, én fejedelmer
Én bús szívem vidámsága, Lelkem édes kívánsága, Te vagy minden boldogsága, Veled Isten áldomása.	Feltámad a napom fénye, Szemüldök fekete széne, Két szemem világos fénye, Élj, élj, életem reménye!	Juliámra hogy találék, Örömemben így köszent Térdet-fejet néki hajtrék, Kin ő csak elmosolyodék

- a) Mi a költemény vershelyzete? Az alkotás mely részeiben jelölődik?
- b) A vershelyzet egy ún. epikus keretben fogalmazódik meg, történetet mesél el. Foglald össze röviden ezt a történetet! (→)

¹ a 16–17. század szokásos üdvözlő formulája

Amikor a várost dögvész sújtja, Oidipusz a jósoktól megtudja, hogy ha véget akar vetni a dögvésznek, akkor Oidipusz végül rájön, hogy Miután felesége öngyilkos lesz, ő maga kiszúrja a szemeit, és megy. Két fiúgyermeke a trónért való küzdelem során meghal, Théba uralkodója lesz.

2 T-táblázatban gyűjtsd össze, mely jellemzői miatt tekinthető az *Oidipusz király* egyrészt egy nyomozás történetének, másrészt az identitáskeresés történetének!

nyomozás története	identitáskeresés története
.....
.....
.....

3 Szerinted az ember élete sorsszerűségek mentén zajlik, vagy saját magunk alakíthatjuk a sorsunkat? A gyermekek szükségszerűen továbbviszik szüleik sorsát? Rövid felszólalásban fogalmazd meg a véleményedet!

4 Írd meg az *Antigoné* kulcsszavas cselekményvázlatát!

expozíció/ alaphelyzet	bonyodalom	kibontakozás	tetőpont	megoldás/zárlat
.....

5 Az alábbi táblázatban (szereplőmátrix) jelöld be, melyik szereplőnek kivel van konfliktusa, és írd mellé a konfliktus okát. Mivel magyarázhatók ezek a konfliktusok? A dráma során hogyan alakulnak, mi lesz a következményük?

	Kreón	Antigoné	Izsméné	Haimón	Teiresziász
Kreón
Antigoné
Izsméné
Haimón
Teiresziász

KREÓN
 Jó férfiak, nagy megrázkódtatás után
 A várost újra talpra állni engedik
 Az istenek. S én szolgát küldtem értetek,
 Hogy hozzám jöjjetek, de csak ti, senki más,
 Mivel tudom, míg Láiosz trónszéke állt,
 Ti tiszteltétek őt, utána Oidipuszt,
 S bár elbukott, hűségesek maradtatok,
 Tanácsotokkal támogatva két fiát.
 De most, hogy íme ők a kettős sors alatt,
 De egy napon s egymásra törve estek el,
 Szégyenletes sebbel, mit testvérkéz ütött,
 Az elbukottakról a vérrokon jogán
 Rám szállt minden hatalmuk és enyém a trón.
 De egy-egy emberről bizony mindig nehéz
 Kitudni, lelkében mi gondolat lakik,
 Míg nem mutatja meg törvény s uralkodás.
 Ki egy egész város felett uralkodik,
 S nem tart ki, bár az elhatározása jó,
 Ha nyelvére a rettegés fékét veti,
 Mindig hitványnak tartottam s tartom ma is.
 És azt, ki bármi jó barátot többre tart
 Saját hazájánál, becsülni nem tudom.
 Mert én, a mindent látó Zeusz legyen tanúm,
 Nem hallgatók, ha látom, hogy leselkedik

Romlás a polgárookra üdv helyett, s aki
 A város ellenségének mutatkozik,
 Az én barátom nem lehet, mivel tudom,
 A város ment meg minket is; hajója míg
 Békén halad, barátunk lesz, amennyi kell.
 Hazánkat ily elvekkel én nagygyá teszem,
 S ezekkel egy töről fakadt parancsom is,
 Mit most az Oidipusz-fiakra hirdetek.
 Ezért a városért harcolt Eteoklész,
 Ezért forgatva dárdáját esett is el,
 S én végtisztességét megadni rendelem,
 Mint illik és a hős halottaknak kijár.
 De Polüineikészt, bár egy test, egy vér velem,
 Mivel hazája és az ősi istenek
 Ellen hozott hadat; míg számkivetve volt,
 S vár fokára lángot vetni készen állt
 S a testvér vérét inni s üzni mint rabot,
 Hát városszerte meghirdetni rendelem,
 Hogy eltemetni s megsiratni sem szabad,
 De hagyni kell, heverjen ott a póre test
 Kutyák s a dögmadák undok zsákmányaként
 Így tartom én helyesnek, s míg én itt vagyok
 A jók jutalma bűnös kézre nem kerül,
 S ki jó szívvel van városunk: hazánk iránt,
 Azt életében s holtában megtisztelem.

- a) Hogyan értékeli Kreón a kialakult helyzetet?
- b) Miért hívatta a thébai véneket, mit vár tőlük?
- c) Milyen uralkodói elképzeléseket fogalmaz meg?
- d) Mi bizonyítja, hogy jó uralkodó szeretne lenni?
- e) Mi bizonyítja, hogy fontos számára a hatalom?

7 Igazold néhány érvel, hogy Kreón beszéde szónoki beszéd!

8 Kreón elrendeli, hogy Oidipusz fiai közül Eteoklészt tisztességesen eltemessék, ám Polüineikészt sem eltemetni, sem meggyászolni nem szabad. Érveld, hogy a hatalomnak van-e joga megfosztani egy halottat a végtisztességtől!

9 Az alábbi definíció alapján fogalmazd meg, hogy az *Antigoné* hogyan felel meg a tragédia műfaji kritériumainak!

A **tragédia** olyan drámai mű, melynek cselekménye tragikus végkimenetelű konfliktust hordoz. A **hős** a közösségért, az igazság érvényesüléséért vagy valamilyen magasabb célért küzd, a g...
 érdeklében pedig értékvesztést szenved. A tragédia meghatározó esztétikai minősége a **tragikum**
 a jelentős értékek visszafordíthatatlan pusztulása, ami az olvasóból/nézőből katarzist vált ki.

A tragédia (és különböző típusai, pl. sorstragédia, szerelmi tragédia stb.) az európai dráma egy
 lentősebb műfaja, hagyományai az antikvitástól a reneszánszon és klasszicizmuson keresztül a
 káig nyúlnak.



Tolnai Ottó prózájának szövegszerkezési eljárását több értelmező hasonlítja a karfiol virágzatának és a módosult, rizómaszerű gyökérzetek (pl. gyömbér, kurkuma) burjánzásához

- h) A szövegelemzés tanulságait levonva magyarázd meg, mit jelent a karfiol- vagy rizómaszerű szerkesztés!
- i) Hozd kapcsolatba a rizómaszerű szövegszerkezéssel Tolnai Ottó *Agyonvert csipke* (1969) verseskötet címének lehetséges jelentését!

- 2** Az Adria-toposz milyen jelentéseit tudod azonosítani a részletben?
- 3** Keresd meg Picasso *Éjszakai halászat Antibes-ben* című képét! Milyen párhuzamok fedezhetők fel a kép és Tolnai művének részlete között?

Iránytű a szóbeli érettségéhez

A tanulási egységben szereplő tartalmat például a következő témák kidolgozásakor használhatod fel az emelt szintű érettségi követelményei szerint:

Életművek (1. témakör)

- Petőfi Sándor, Ady Endre, József Attila tájköltészete, a táj szerepe és jelentései Jókai Mór szépprózájában

Szerzők, művek, korszakok (2. témakör)

- Janus Pannonius humanista tájverse, reneszánsz tájélmény és vitézi életforma Balassi Bálint költészetében

Portrék, metszetek, látásmódok (3. témakör)

- Adalékok Berzsenyi Dániel tájszemléletéhez
- Juhász Gyula és az impresszionista tájvers
- A táj szerepe Krúdy Gyula tudatbeszélésében
- Dal és bölcsélet két Vajda János versben
- Pilinszky János *Apokrif* – a végítélet tájai

Művek a kortárs magyar irodalomból (5. témakör)

- A táj szerepe és jelentései Bodor Ádám és Tolnai Ottó egy-egy műrészletében

Értelmezési szintek, megközelítések

- A magyar tájköltészet alakulástörténetéből a régebbi irodalomtól a posztmodernig; nőhány, a tájhoz kapcsolódó toposz, archetípus

3.7. Irodalmunk haza- és magyarságverseiből



„A szülőföld, az otthon, a hon az én helyem a nap alatt, ahol születtem vagy amelybe beleéltem magam, mint a magaméba (sajátoméba). Maga az a hely, az az utca, az a ház, az a folyó, az a fa, az a hegy és a tenger körülöttem, amelyet bensőségessé, intimmé tettem, mint azt a valamit, ami a legmélyebben hozzám tartozó, mint ami a részem, mint magamat, mint az én specifikus lakozásomat ezen a földön, illetve ebben a városban. Én ezt a helyet emocionálisan otthonossá, a magamévá tettem, elgondoltam, kigondoltam, idealizáltam, beléje leheltem a lelkem, én teremtettem őt és ő teremtett engem a szó legpoétikusabb értelmében, és ez az én – lakóhelyem, honom, otthonom! Mindenféle katonák átvonulhatnak rajta, mindenféle rablók, mindenféle állami és társadalmi berendezésekben kisajátíthatják ezek vagy azok – az akkor is csak az én honom, otthonom maradhat. Ezért az otthon, a hon se nem nép, se nem nemzet, sem nem állam, és ezért legkevésbé hivatkozhatnak rá az állam bármely hatalmasságai, akik lényegében degradálják.” (Milan Kangrga: *A történelem eseményein túl* – fordította és idézi Tolnai Ottó: *Világítótorony eladó*)

epigrammatikus szerkezet

expozíció/felvezetés	
átkötés	
klauzula/zárlat	

b) A versben a lírai én és Tolsztoj regényének, a *Háború és békének* egyik szereplője, a fiatal Rosztov gróf kapcsolódik össze. Olvasd el az alábbi regényrészletet, majd egészítsd ki a táblázatot értelmező megjegyzéseiddel! (A regényrészlet és az alábbi ábra segít a szöveg olvasatának kialakításában. Figyelj a színekre, a színek kombinációira is!)

„[...] Rosztov úgy érezte, hogy fergeteges gyorsasággal repül előre, és mégis egy helyben áll – mintha csak álmodnék. [...]

»Mi ez? Miért nem mozdulok arrább? Leestem, elestem...« – kérdezte és felelt is Rosztov ugyanabban a szempillantásban. Már egyedül volt a mező közepén. [...] Végre kiszabadította lábát, és felemelkedett. [...] Több mint tíz másodpercig állt ott egy helyben, és nem értette, milyen helyzetben is van. Az elülső francia, a görbe orrú, olyan közel szaladt hozzá, hogy már arckifejezését is látni lehetett. És ennek az embernek kitűzsedett, idegen arca, aki előreszegezett szuronnyal, lélegzetét visszafojtva, könnyedén futott feléje, megrémítette Rosztovot. Előkapta a pisztolyát, de ahelyett, hogy a franciára lőtt volna, csak meghajította vele, és ahogy erejéből tellett, a bokrok felé iramlott. Nem azzal a kétkedéssel, nem a küzdelemnek azzal az érzésével futott, amellyel az Enns-hídra ment, hanem a kutyák elől menekülő nyúl érzésével. [...] Rosztov megállt. »Ez sehogy sincs rendjén – gondolta –, lehetetlen, hogy meg akarjanak ölni.« Ezalatt olyan nehéz lett a bal karja, mintha kétpados súlyt akasztottak volna rá. Nem bírta tovább futni. A francia is megállt és célzott. Rosztov összehunyorította szemét, és lehajolt. Egyik golyó a másik után zúgott el mellette. Összeszedte maradék erejét, jobbjára vette bal kezét, és odaszaladt a bokrokhoz. A bozótban orosz lövészek voltak.»

(Lev Tolsztoj: *Háború és béke*, Első könyv, II. rész, 19. fejezet, Makai Imre fordítása)

	idézet	értelmezés
lírai én	„Mi ez a csönd? Befellegzett nekem? Igen és nem, hiszen mindegy is. Éjszaka van, és én egy helyben forgolódom [...]»
Rosztov / megidézett jelenet a <i>Háború és békéből</i>	„[...] ahogyan Rosztov is a földre cövekelve vágatott és állt sebesülten a csatatéren.»

lírai én	„Nehéz a szívem, mintha kétpados súlyt akasztottak volna rá.»
a lírai én azonosul a megidézett szereppel	„Már célba vettek engem a franciák, jól tudom, de utoljára összeszedem minden erőmet és elhúzódom golyóik elől a nyögések, harci kiáltások terét szegélyező erdőig. Térdre esem a bokrok, a fű, a fölázott föld előtt.»

c) A versolvasás elmélyítéséhez olvasd el Halmi Tamás alábbi értelmezését! Hogyan vannak jelen a versben az idézetben kiemelt sajátosságok? Figyeld meg a lírapoétikai eszközöket is! Megállapításaidat a táblázat segítségével rögzítsd!

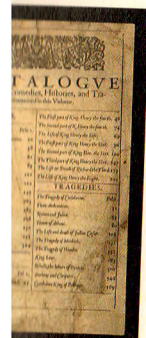
„A fölázott föld előtt éjszakai jelenetezése az ágyában forgolódo kreatúra belenyugvó elszántságáról vall. [...] [V]égső próbatételéről. [...] [H]a nem is hézagatlan tolsztoji létbizalmat, de az alázat egy ahhoz közelítő, kétségbeesett derűvel áthatott alakváltozatát bontja ki a vers [...]».

a lírai én attitűdjei	idézetek	lírapoétikai eszközök	befogadó reflexió
belenyugvó elszántság
végső próbatétel
tolstozói létbizalom
alázat

d) A lírai én attitűdjei közül válassz egyet (pl. alázat), és a vers szó-készletéből kiemelt öt szó, kifejezés beépítésével fogalmazd meg egy rövid, személyes hangú szöveget, melynek témája a választott attitűd! A formai és műfaji kereteket szabadon megválaszthatod. Verses és prózai szövegformában is dolgozhatsz, illetve írhatod naplóbejegyzést vagy levelet is. A munkád terjedelme ne legyen rövidebb, mint a Takács Zsuzsa-vers, és maximum a vers terjedelmének kétszeresére tervezd az írásodat! (→)



bet angol királynő. ovensíts fel, mikor lott, és milyen volt úvészetekhez való viszonya!



Az Első fólió egyzéke. A fólió kú könyvforma, az ívek egyszeri ából származik

dekoratív reneszánsz dráma és színház virágkorát. Erzsébet-kori színháznak hívjuk. Az első Erzsébet-kori színház (The Theatre néven) 1576-ban épült Londonban, ezt követte számos hasonló épület, amelyek közül a legismertebb a William Shakespeare nevéhez köthető **Globe** (1599). Az itt bemutatott, közembereknek szóló darabok mellett a nemesi udvarok magánszínházakat működtettek, illetve az egyházi iskolákban és az egyetemeken is mutattak be drámákat. Az angol reneszánsz drámairodalom sok tekintetben **támaszkodott a középkori színjátéktípusokra**.

A köz- vagy népszínházak (a járványveszély és a bűnözés lehetősége miatt) leginkább a város határán kívüli területekre épültek. Fából készült, **felül nyitott** konstrukciók voltak, így az előadásokat természetes fényben, nappal játszották. A színter, fedett nézőtér a vagyonosabbak ülhetek, míg az olcsóbb állóhelyeket a szegényebbeknek tartották fenn. **Kevés díszletet** használtak, a jelmezek pedig nem tükrözték a darab történelmi korát. Az Erzsébet- és a Jakab-korra jellemző színházellenesség jegyében nők nem játszhattak. A színházak **állandó színésztársulattal** és **szerzőkkel** rendelkeztek. A színházakat 1642-ben a polgárháború idejére bezárták, ezért Angliában 1660-ig nem volt hivatalosan működő színtársulat.

A korszak ismert drámaírói William Shakespeare (1564–1616), Christopher Marlowe (1564–1593) és Ben Jonson (1572–1637).

William Shakespeare tragédiái

William Shakespeare angol reneszánsz drámaíró és költő. 1599-től a Globe színház egyik főreszvényese volt, itt mutatták be színdarabjait. Mivel a Globe 1613-ban leégett, valószínűleg több kézírata is elveszett, de jelen tudásunk szerint legalább 37 színdarabot írt, és több esetben más drámaírókkal is együtt dolgozott. Drámáit a szerző halála után, 1623-ban megjelent **Első fólió** alapján kategorizálják. **Hiteles Shakespeare-kézirat nincs**, az **Első fólió**t két színész, John Heminges és Henry Condell állította össze, előszavát pedig Ben Jonson írta. **36 színdarabot tartalmaz**, köztük a *Rómeó és Júlia* és a *Hamlet* című tragédiákat.

A **tragédia** és a **komédia** műfaja mellett Shakespeare **királydrámákat** is írt, amelyek valóban élt angol uralkodók életét és tetteit dolgozzák fel. Az utókor néhány eredetileg komédiának tartott darabot (pl. *A velencei kalmár*, *A vihar*) később románcként, illetve **regényes színműként** definiált, vagyis olyan drámaként, amelyben tragikus és komikus elemek egyaránt előfordulnak.

- 1 Szerinted milyen bizonytalanságot okozhat az, hogy Shakespeare műveinek összkiadását nem a szerző, hanem mások állították össze?
- 2 Nézz utána az alábbi drámák cselekményének, és írd be őket a megfelelő halmazba!

komédiák

tragédiák

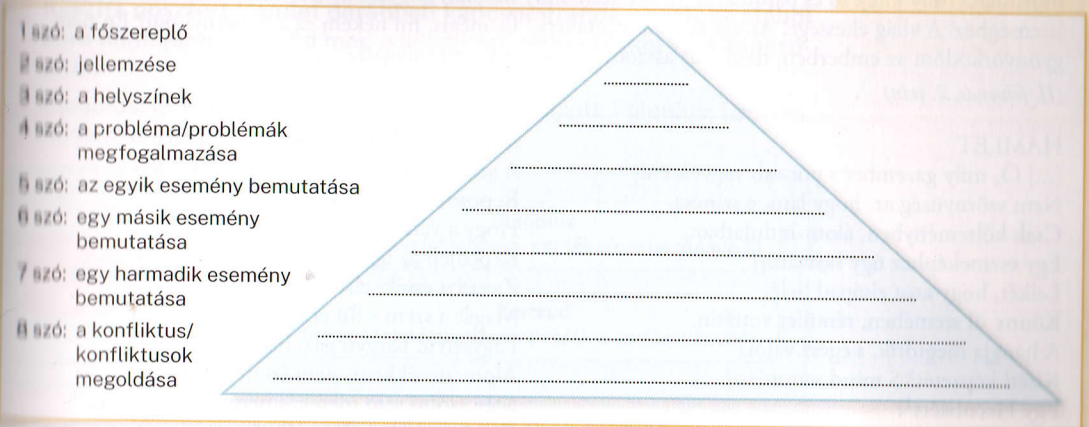
királydrámák

1 Idézd fel, hogy az ókori görög dráma kapcsán mit tanultál a komédiáról és a tragédiáról!

1 Szerinted miért lehetett a korban a királydráma népszerű műfaj? Véleményed indokold!

1 Mi lehet az oka annak, hogy egyes drámák műfaji definíciói idővel megváltoznak?

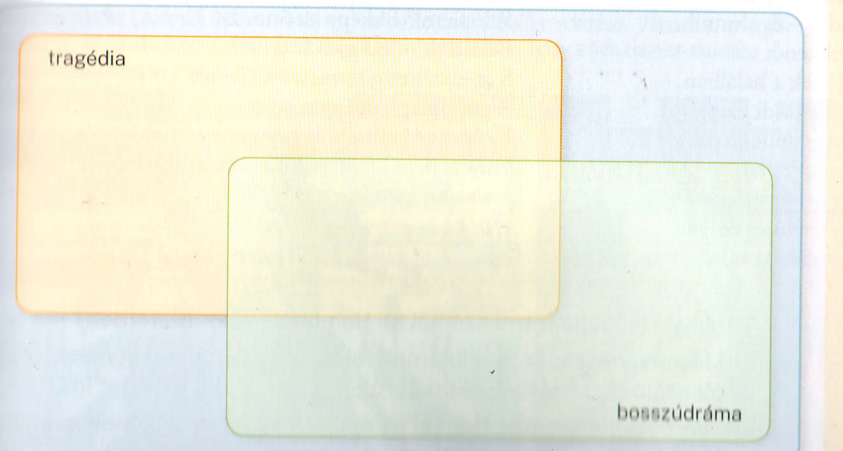
1 Készítsd el a Hamlet történetpiramisát!



1 Készítsd el folyamatábrán a Hamlet cselekményszerkezetét!

expozíció/ alaphelyzet	bonyodalom	kibontakozás	tetőpont	megoldás/zárlat
→	→	→	→	→

1 Gyűjts jellemzőket a halmazábrába, és ötleteid segítségével definiáld a Hamlet műfaját! Szerinted a tragédia vagy a bosszúdráma kritériumainak felel meg jobban, és miért?



A **bosszúdráma** az angol reneszánsz kedvelt műfaja volt, középpontjában egy gyilkosság és annak megtorlása áll. Shakespeare *Hamletjének* előzményei között is szerepel néhány bosszúdráma, pl. Thomas Kyd *Ős-Hamletje* (1589) és Spanyol tragédia (1592) című műve.



Tempo giusto

Duna-parton van egy malom, Búbána-tot őrlnék azon, e-je-ha!
 Nekem is van búbánatom, Odaviszem, lejá-ratom, e-je-ha.

Malomkő és tengely (b). Túrístvándi vízimalom (j). Népdal kottaképe. A malomban való őrlés többek között a női ősmisztériumhoz tartozik, a malomkerék kőrforgása, az őrlés folyamata erotikus jelentéssel is bír, már az ókorban a nemi egyesülés szimbóluma volt. Nézz utána, idézd fel! Milyen malom szerepel és mi a funkciója: a *Kalevalában*, Cervantes *Don Quijote* című regényében, Jókai *Az arany ember* című regényében, a *Mindent járó csodamalom* című magyar népmesében!

2 Töltsd ki a novella szerkezetét összefoglaló táblázatot!

alaphelyzet	bonyodalom	eseményesor	tetőpont	lezárás
.....
.....
.....
.....

3 Mi jellemzi az elbeszélő tudását?

a) Rögzítsd T-táblázattal, mit mond el, illetve mit „hallgat el” az elbeszélő! (Az elhallgatások felderítésében segíthet, ha olyan kérdéseket teszel fel a novella cselekményével kapcsolatban, amelyekre a novella szövege nem ad választ.)

az elbeszélő elmondja	az elbeszélő elhallgatja
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

A termékeny bizonytalanság állapotába akarja helyezni az olvasót? Nem tartja fontosnak? Feltételezi az olvasóról, hogy maga is tudja?
 c) Mi az a befogadói tudás, amire mindenképp számít az elbeszélő? Írj ki és magyarázz meg olyan szavakat, szólásokat, hiedelmeket, amelyekről az elbeszélő „feltételezi”, hogy az olvasó/hallgató ismeri a jelentésüket!

	példák	magyarázatuk
szavak
szólások
hiedelmek

d) Milyen hallgatót, hallgatóságot feltételez befogadónak a történetmondó? Kiknek mesél?
 e) Mi a különbség a szerző és olvasó, illetve a történetmondó és hallgatóság páros között?

4 Mi az, amit a jelenetező párbeszédéből tudhat meg az olvasó, és mi az, amit az elbeszélő szólamából?

a) Mi minden jelzi, hogy a történetmondó és a történet szereplői egyaránt „jó megfigyelők”?
 b) Mi a következménye a jelenetező eljárásnak?
 c) A novella többnyire jelen idejű igehasználattal él. Mi a szerepe a jelen idő használatának? Hol vált múlt időre az elbeszélői szólam? Vajon miért?
 d) Bizonyítsd a szövegből vett példákkal, hogy a népi kultúrára jellemző képes beszéd, az „incselkedés”, a „csintalanság”, az elburkolás a novella nyelvhasználatában is kifejezésre jut!

5 Hogyan értelmezhető a cím a novella vége felől olvasva?

a) Hogyan értelmezhetik a „bágyi csodát” az őrletésre korábban vára-kozók? Miért?
 b) Mit gondolhat róla Kocsipál Gyuri? Miért?
 c) Hogyan értékeli az elbeszélő? Miből derül ez ki?
 d) Mit gondolhat az olvasó? Értelmezhető-e „csodaként” a patak visszafolyása?

2 Olvasd el az alábbi tanulmányrészletet, majd oldd meg a feladatokat!

Sion-hegy alatt című költeményben Isten vár, és az ember érkezik. A költő érkezése Istenhez az emléke-folyamatában valósul meg. [...] Ady tehát hasonló technikával kutat az elveszett idő és az elveszett Isten, mint Marcel Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regényének híres madeleine-jelenetében, mivel az emlékezési folyamatot nem az akaratlagosság, hanem az akaratlan benyomások indítják el.”

Kránicz Gábor: *Coram Deo – Ady Endre istenes verseiről A Sion-hegy alatt című ciklus kapcsán*

- Igazold Kránicz Gábor állítását! Gyűjtsd össze az „*akaratlan benyomások*”-at, melyek az Istenhez való megérkezés pillanatait előhívják!
- Keresd meg azokat a szövegelemeket, melyek a megérkezést felülírják!
 - Miért nem épül föl a vágyott istenkapcsolat?
 - Mennyiben játszik szerepet ebben a lírai én önszemlélete, illetve előzetes világtapasztalatai?

3 Az Istenhez való megérkezés felemelő élménye szólal meg a *Református énekeskönyv* 65. énekében is. Olvasd el az ének első versszakát! Hasonlítsd össze a megérkezés élményét az Ady-szöveg megérkezéspillanataival! Milyen hasonlóságokat és különbségeket látsz? Tapasztalataidat Venn-diagramban rögzítsd!

A Sionnak hegyén, Úr Isten, / Tied a dicséret,
Fogadást tesznek néked itten, / Tisztelvén tégedet,
Mert kérésüket a híveknek / Meghallod kegyesen,
Azért tehozzád az emberek / Jönnek mindenünnen.
(Th. de Bèze szövegét fordította Szenci Molnár Albert)

Ady-vers

65. ének

Ady istenképe, istenkapcsolatának minősége **sokféle**. Ebben a sokféleségben rejlik az **önarcúsága** is. Az Ady-versek istene hol közvetlen, megszólítható és kegyes Úr; máskor partner, egyenrangú társ; de lehet nevetséges, sőt groteszk figura is. Valóságos, az énen kívüli létezése is kétséges olykor. Mintha csak a lelkiismeret éltetné, és olyan arca is megmutatkozik, amelyik a teremtesen túl nem igazán törődik a világgal. Ez a deista istenkép **létező teremtető feltételez**, ha folyamatosan ugyan nem is viseli gondját a világnak. Néhány versben Isten már csak mint ránk hagyományozott gondolat, eszme jelenik meg.

A *Sion-hegy alatt* Az *Illés szekerén* istenes versciklusának címadó verse, Az *Úr érkezése és a Köszönöm, köszönöm, köszönöm...* mellett a legismertebb darabja Ady istenes költészetének. A meg nem valósult, **be nem teljesedett találkozás** verse. A szöveg két kulcsszava az Úrhoz kapcsolódó „vár” és a lírai énhöz kötődő „keres”. Passzivitás és aktivitás. Nincs kettőjük között összehangolható tevékenység, és **nincs nyelv** sem, melyen a lírai én

profán alakban kínálja föl magát, és megérinthető, ám a gyermeki hit nyíltsága és az ehhez kötődő, Istenhez szóló nyelv elveszett, halott.

A szöveg a jelenből visszatekintő, **megidéző beszéd**, melynek tartalmai asszociatív módon **motívumokra** (pl. köd, lámpás, könny), a liturgia és biblikus utalások mozaikjaira (pl. harang, roráté, lángoló kövek, Isten-szag), illetve ezek személyesen megtapasztalt élményeire, **emlékeire** épülnek. A Sion- és a Sínai-hegy kettőse egyszerre utal az imádságos, templomi gondviselő jelenlét utáni sóvárgásra (Sion), valamint a törvényt hozó szigorra, Mózesre (a lángoló kövek által megidézett Sínai-hegy).

A vers a lehetetlenség, a **visszahozhatatlanság**, de a kiolthatatlan vágy verse is, kifejezve a modern kor emberének a transzcendencia, az istenkapcsolat iránti sóvárgását, ugyanakkor a kapcsolat lehetetlenségét.

Babits Mihály istenkapcsolata

Babits Mihály nyugatos költő, a **Nyugat** szellemiségének haláláig őrzője és alakítója. Már a fiatal Babits is mély érdeklődést mutatott **Szent Ágoston** gondolatai iránt. A **biblikus hangok és motívumok** az első világháború éveitől jelen vannak verseiben. A kereszténység, a katolicizmus és egyre **mélyülő istenkapcsolata** az 1920-as évektől, a **Sziget és tenger** (1925) kötetből válik költészetét értelmező világnézetté (pl. *Örökké ég a felhők mögött*). Ezzel párhuzamos a **prófétai szerepvállalás**, az **értékközítés költői szerepének** fölerősödése, mely szoros összefüggésben áll a kor magyar és európai történelmi eseményeivel. Verseiben kérdésektől, **kétélyektől** nem mentes, ám mély keresztény hit szólal meg. Istenes költészetének **bensőségessége** a harmincas évek közepétől – betegségének súlyosbodásával párhuzamosan – egyre hangsúlyosabb. Legismertebb istenes versei a *Zsoltár férfihangra*, a *Zsoltár gyermekhangra*, a *Psychoanalysis Christiana*, az *Ádáz kutyám*, a *Balázsolás* és a *Jónás imája*.

1 Olvasd el a verset, majd oldd meg a hozzá kapcsolódó feladatokat!

BABITS MIHÁLY: ÁDÁZ KUTYÁM

Ádáz kutyám, itt heversz mellettem.
Amióta a gazdád én lettem,
ez a hely a legjobb hely tenéked:
nem érhet itt semmi baj se téged.
Rajtam csügg a szemed, hív imádás
együgyű szálán csügg, boldog Ádáz.

Mert boldog ki jámborul heverhet
valami nagy, jó hatalom mellett.
S te jámbor vagy, bár olykor asszonykád
bosszújára megrablod a konyhát
s csirkét hajszolsz vadul a salátás
ágyakon át: jámbor, noha – Ádáz.

Elcsavarogsz néha messze innen,
el is tévedsz kóbor hegyeinkben;
avagy titkos kalandjaid vannak.
Ág tép, gonosz ebek rád rohannak,
zápor is lep, szőröd-bőröd átázi
ázva, tépve jössz vissza, kis Ádáz.

Visszajössz, mert ugyan hova mennél?
Hol lehetne egyéb helyed ennél?
Szimatokból ezer láthatatlan
ösvény vezet téged mindenhol
hívebben, mint bennünket a látás:
minden ösvény *ide* vezet, Ádáz!

Tudod, hogy itt valaki hatalmas
gondol veled, büntet és irgalmaz,
gyötör olykor, simogat vagy játszik,
hol apádnak, hol kínzódnak látszik:
de te bízol benne. Bölcs belátás,
bízni abban, kit nem értünk, Ádáz.

Óh, bár ahogy te pihensz lábamnál,
bizalommal tudnék én is Annál
megpihenni, aki *velem* játszik,
hol apámnak, hol kínzómnak látszik,
égi gazda, bosszú, megbocsátás,
s úgy nem értem, mint te engem, Ádáz!
(1924)



Szent Illés prófeta, szerb festő alkotása, 18. sz.
„Az Úr Illésként elviszi mind, / Kiket nagyon sujt és szeret: / Tüzes, gyors sziveket a nekik, / Ezek a tüzes szekerek.” (Ady Endre *Az Illés szekerén* című kötetén vezérverséből)

Hogyan fejezi ki a vers a prófetai kiválasztottság kettős természetét, és hogyan jeleníti meg a